

The REVELATION of Jesus Christ to His Apostle John

Joe McKinney

REVELATION An Unorthodox Interpretation

Randolph Dunn

**“The kingdom of the world has become the
kingdom of our Lord and of his Messiah and he will
reign for ever and ever.”**

Kitaabui Way Publishing

MangE xa masen gni

Kitaabui Way Publishing is a non-profit Bible ministry. A xa fe singe na site web nan ma a nun buki digitEli Kitaabui kolon gni banxi xungbe. IBKI xa xOn gni findixi Kitaabui xaran gni nan na mixi birin bE naxan wama Ala xa fe kolonfe ra a nun a waxOn gni. Xarandie mu lan ma e xa siga institut ala ko e xa sErtifika sOtO xa na mu diplôme. Na sariyEe nOma xaran de intErnEt ma xa na mu banxi kui, zoom saabui ra, e nOma tongode dijital ma, e nOma rasan de e-mail ma, naxan sEbExi, xa na mu mixi keren keren ma, malan gni, xa na mu eglise naxan yusima e xa kawandi wali kui. IBKI mu findixi banxi xungbe ra naxan lanlanteya sOtOxi.

Moukha wo ralimanE wo xa wo xa kitaabui xaran ala ko wo xa a kolon yi sariyE kui xa na mu a ra yire gbEtE. "Masen gni" naxan na International Institute of Biblical Knowledge (IBKI) xaran gni kui a findixi yi buki sEbEe xa ma gnErE. Mixie xa ma gnErEe wuyaxi e xa kira sOtO ma audio, video, a nun kEdi kui, a nun man alo Kitaabui masen gni; a nun, kawandilae, walikEe, pastErEe, sEReri, a nun rabbie xa xaran gni kui.

Wo lan ma wo xa yi masen gni birin mato, wo xa ma gnErE, a nun yi sariyE birin, barima wo tan nan a ra wo xa a fen, wo xa Ala sago kolon, wo xa a raba.

Xa i wama a kolonfe xa na xaranpi birin findixi nœndi nan na, i xa Kitaabui madangixi wuyaxi xaran, i man xa Kitaabui xui madangi bukie nun leksikone mato alako i xa wo xa wOyEn nde kolon wo mu naxan kolon. Wo wo ma kanta dictionnaire birin ma, barima dictionnairee a ma senxi nE masen gni nun wOyEn gni masen gni kelife xui singe ma han yakOsi yusife.

Wœyœnœie nun wœyœnœie masenpi masarama nœ waxati dangi xanbi. A nun man, grek xui gbegbe nOma masen de wOyEn keren ma, naxan nO ma a singe masen gni kana de.

Wo tin Ala xa wo rapœre a xa masenyi seniyenxi kui, Kitaabui.

IBKI tinxi nE wo xa wo xa sariyE birin tongo a nun wo xa a rawali ala ko a xa findi saremati ra. Yètèkoloji

Wo nOma itaxun de kOnO wo naxa a mati, wo naxa a masara, wo naxa kObiri fi bukie xa na mu sariyEe ma.

Randolph Dunn, mangE

Wo moxo maxOrin: info.IBKI.english@gmail.com

Website: thebiblewayonline.com/IBKI-English.html

Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa masenyi a xa xεεra Yaya bε

Joe McKinney

Yi kitaabui kui fee findixi laamatunyi nan na Annabi Yaya naxan fixi Marigi ma Patmosi bɔxi ma kabi ɲε wulu firin ɲɔndɔn. ɲε wuyaxi bun ma, Kitaabui naxan xili «Revelation» findixi fe nan na naxan bara findi wɔyɛɲɲi gbegebe ra, a man bara findi fe ɲaaxi birin xa fe ra. Mixi gbegebe gaaxuma na buki xaranfe ra. Mixi gbEtee a don ma e man na don ma e xa fe kolon fe ra. Xa wo 1000 sEbEli xaran naxan fatanxi Kitaabui ra, wo fatanfasi wulu keren xaranma nE. Xa wo mu bOgnE ra yi fe ra, wo ratu a ma yi buki sEbExi nOndi nan ma, kOnO a sEbExi nE ala ko a xa xaran, a xa faxamu a man xa a rabatu mixie bE a sEbExi naxee bE kabi gnE wulu firin. Kitaabui xili a nun wOyEn singe naxan na buki kui (GirEki xui "*apokalupsis*") a ma senxi "masen gni." A fan wo xa a kolon yi buki tide gbo danxaniyatɔεε bε waxati birin. A findima fe fanyi nan na wo xa a xaran anun wo xa kata wo xa a xa masenyi fahaamu.

Fatanfasi naxan mu lanxi

Randolph Dunn

Ala xa masenyi fatanfasife Yaya bε, a fasarima xa kolonɲi nun a xa xaxili nan gbansan ma. Xaxili naxan falaxi a nO ma findi de tinxin gni ra xa na mu a nO ma findi de tinxin gni ra a nun kitaabui xaranmae xa masen gni. Na kui, muxu wo rasima nε wo xa Kitaabui seniyɛnxi xaran a fanyi ra beenun wo xa tin yi fatanfasi ra, xa na mu a ra yi fatanfasi gbeteε, beenun wo xa wo yεε kan xa nate tongo.

Waxati, alo bataxE, a falaxi mixi keren nan bE, "Asi bOxi solofere" (1:4). Na nan nu na mixi ra na xan nu a kolon e xa fe naxan nu na yi masen gni kui. Na kui, fe gbegebe nOma sOtOde to danxaniyatOe birin bE (naxee na yire makuye) e xa bataxEe xaran a nun Kitaabui naxan xili Revelation.

Yi sariyE dunke xaranse singe ndee fatanxi "mixie nan na naxee na yire makuye", yi buki xaranse dɔnɔxεε fatanxi "mixie nan na naxee na yire makuye."

Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa masenyi a xa xεεra Yaya bε

Fee tide na xan ma ala ko wo xa Revelation faxamu

1. Wo xa a kolon yi masen gni fixi nE, a sEbExi a man itaxunxi danxaniyatOrE ndee nan ma naxee sabatixi yire nde waxati nde kui taruxu kui. Won fatanfasi naxan birin tongo won lan ma won xa yi fe mato: tOrE naxan ma buki kui a falaxi a nu bara raba (1:9), a gbe mu luxi a gbe ra.

Eglisie naxee na azi bOxi ma (naxan singe xaranma) e fama nE duba sOtOde yi buki xaran fe ra (1:3).

Misali ra, namijɔnme masenyie naxee fatanxi URSS ra, katoliki pape xa na mu fe gbete naxan nabaxi yi waxati, ab mixi ndee a falama ki naxε, e nɔma na ngaxakerenyie malide ki naxε waxati singe kui?

Na kui, yi masen gni nu na e nan bE a nu nOma rabade e xa duniE kui. Waxati sEbExi sEbExi nE ala ko danxaniyatɔεε xa a faxamu. Na kui, wo xa a faxamu

Waxati, won lan ma won xa fahaamui nde sOtO waxati ma a nun danxaniyatEe xa duniE ma, Waxati naxan ma.

2. Wo xa a kolon a Kitaabui naxan xili Revelation a masenxi namijɔnmɛe xa fe nan ma, na fe mɔɔli fama nɛ rabade «a gbe mu luxi.» Na fe masenxi a fiixE ra waxati wuyaxi buki kui. A bara dangi gnE wulu firin (2000) (kEmE singe AD), e a falama a yi fe naxan falaxi a fama rabade mafuren (1:1; 22:6). Waxati nu bara makɔɔre Yaya to yi buki sɛbɛ kabi jɛ wulu firin (1:3; 22:10). Wo yi maxOrin gni mato "wo naxa buki tOxun" (DaniyEli 8:26; 12:4, 9 a nun Waxati 22:10). Daniyeli xa namijɔnmɛ masenyi ratinmɛfe a masenxi nɛ a namijɔnmɛ fe naxan masenxi a bɛ, a mu lanma a xa kolon nama bɛ barima a nu fatanxi waxati makuye nan na. Na "tina makuya" nu na gnE kEmE naani nan ma. Isa yEtE naxa kawandi ti a xa wali fOIODE, "wo xa tuubi barima koore xa mangEya bara makɔɔre" (Matiyu 4:17). A mu bu, Isa naxa a masen, «N xa a fala wo bɛ a nɔndi ki ma, mixi ndee tixi wo ya ma be, naxee mu faxama fo e Ala xa mangeya niini to a sɛnbɛ ra.» (Maraki 9:1 .) Na bara a masen Isa nu wama naxan falafe a to a fala fe nde bara " makɔɔre ".

Yi Kitaabui xa fe tide mu na won bE to, a mu fatanxi fe ra naxan masenxi (na fe fama rabade waxati nan ma e sEbExi dEndE xEn) kOnO a findixi limaniya nan na a nun geeni ra danxaniyatOrEe bE naxan na tOrOxE kui. Na sariyEe nun na masen gni sEmbE sofe danxaniyatOe bE a lanma won xa a raba tEmui birin kOnO fe naxan falaxi Kitaabui kui a mu lanma a xa raba won ma waxati. A faxamuxi nE a fe naxan falaxi yi buki kui a bara raba.

Mixi nɔma a falade a Ala xa waxati mu findixi adamadi xa waxati ra, xa na mu a ra, «kɔɔɔ kɛren Marigi bɛ a luxi nɛ al jɛ wulu kɛren won bɛ.» Na nan a ra (2 Peter 3:8), kOnO ala to waxati nde masen mixie bE adamadie xui ra, won laxi a ra a wOyEn wOyEn mixie bE naxan faxamu. Na findixi nOndi nan na tEmui na xan ma sEbEli sEbExi mixi nde nan ma waxati nde kui taruxu kui, a itaxunxi e ma a nun a falaxi e bE e xa sEbEli rabatu. Xa won yi fe birin mato, xa Isa a fala e bE yi fe fama nE rabade mafuren barima waxati bara makɔɔre, won fama nE 2000 gnE ra dangide a findi fe kobi ra.

3. Wo xa misali xui faxamu. Yi kitaabui findixi laamatunyi xa fe nan na Annabi Yaya naxan to Patmosi bɔxi ma jɛ kɛmɛ singe jɔɔndɔɔn dangi xanbi. A naxa dragon to, dalise, Isa to santidE ra minife a dE kui a nun tE yae, soge saxan nde nu na faxafe a nun baloe nu na duniE ma. E mu nOma fahaamude a fangni ra kOnO e mixie, yiree, see, fe rabae, sariyEe nun nOndi nan misalin ma. Xa won wama masen gni faxamufe, won lan ma won xa na misalie masen. Waxati n de a fasarima buki yati nan kui. Na fe kui, a findixi fe xOrOxOE nan na. Waxati ndee, na tɔnxumae maniyaxi booree ra naxee na Kitaabui kui, a fasari fan mu xɔɔɔɔ. Na kui, won nOma lade a ra a fasari kui. Waxati n de won lan ma won xa na tOnxO ma fatanfasi won ma Kitaabui xa masen gni ma, a sEbExi tEmui naxan ma a nun a sEbExi waxati fori nan ma. Na kui

mangEya diinE, salide tife alae ra a nun alae rafalafe mangEe ra. MangE nu findixi ala nan na. MangE batufe findixi lanlanteya nan na mangeya bE. Auguste mu tin na batui mawli rabade Roma, kawo a naxa tin a xa raba taa xungbee kui. Na wali to so diinE keren ma alo judaism a nun kiristian diinE, tOrE naxa fOIO.

Caligula (AD 37 - 41)a naxa kata a xa a sEmBE so, a naxa a xa misalie sa salide kui mangEya rabilinyi, kOnO a naxa faxa beenun a xa sEmBE so. A xa mangEya dOnxE ra rOma, Nero (AD 54 – 68) naxa yaamari fi e xa danxaniyatOrEe tOrO barima e nu na gaxui ra mangEya bE. Kaligula faxa xanbi, mangE yo mu nu na batui ra bama han Domitian waxati. Na kui, salide xungbe nu tima na nan ma mangEya birin kui kEmE singe kui.

Domitian (AD 81 – 96)A mu findixi tOrE gbansan xa ra ROma, kOnO a findixi mangEya birin nan na. A naxa a yEtE masen a findixi "Marigi nun Ala" nan na beenun a xa faxa, a nu wama a xa mixie xa a batu. E tondife findixi binyEtareya nan na a nun yanfanteya. Lanlanteya matofe mangEya bE, a nun mangE xungbe bE, na nan nu na a ra: "Sezare nan mangE ra". E nu lanma e xa surayi gan serexebade fari. Tondife findixi tinxintareya nan na. Na rabafe nu a masenma a na mixi mu findixi danxaniyatEe ra. Mixi gbegbe na raba nE ala ko e xa e nii ratanga. A mu bu, Domitian xa waxati, danxaniyatOrE naxa findi diinE ra naxan mu lanxi sariyE ma. Mangeya naxa a yete rafala alako a xa mange xungbe batufe rawali, a man xa danxaniyatEe paxankata.

Roma bowi nan ma Asi bowi ma, mangE batui nu gboxi dennaxe. Roma sawri mangEe nu na naxee xili*lanlanteya*, naxan xa fe nu na mangE batui rayiriwafe nan na. E naxa mangEe kuyee nun serexebadee yailan a batufe ra. E to nu sigafe taae kui, e naxa mixi nde kalamu naxan nu tondima a falade, «Roma mangE nan marigi ra.» Na birin tongoxi nE beenun *lanlanteyae* nu nOma yi masen gni raba de dEndE xEn. Xa e mu na raba, e fama nE makiiti de ala ko e xa findi mangE nun mangE xungbe ra, e xa naafuli nO ma tongode a nun e xa paxankatE naxan lanxi e ma, a nun faxE.

Polu naxa na seriyE masen naxan findixi gere xungbe ra danxaniyatEe jama nun mange Domitian tagi. Xali yi gere singe singe ra, danxaniyatOe mu tinxi Domitian batude na nan a ra e naxa e xOnO e man naxa e tOrO (1 Korinti 8:5-6). Wule nan nu yensenxi danxaniyatOrEe ma ala ko e xa e xili kana. Misali: "E e xa ginEe ra bama, e ngaxakerenyie futixi," "e wuli min ma e xa malanyi kui," a nun na maniEe. MangEya gbansan nan mu e yEtE ra gbilen eglis ma, kOnO mixi naxee diinE see mati ma a nun diinE gbEtE mixee fan e mu tinma danxaniya yati ma.

Taruxui toxi taruxu nan kui kOnO a man na Kitaabui kui naxan xili Revelation. Na taruxu kolon fe tide na a ma ala ko won xa nO yi tOnxO ma sOtOde a fangni ra won lan ma won xa 12, 13 a nun 17 mato beenun won xa siga yare.

5. Na IOxE naxan toxi a tide naala ko a xa taruxu kolon. Mixi yo mu lanxi IOxE ma kOnO xaxili xungbe saxan nan na.

Nero waxati (AD 54-68)

Naxee na yi sariyE ratinmE 11:1-2 a masenxi nE a Darisalamu salide mu nu kanaxi sEbEli tEmui (a raba 70 AD).

Na xaxili ma, seederkaxya yo mu na naxan a masenma a paxankate naxan nu na Nero xa waxati, a nu dangi yire keren gbansan xa ra. Seederkaxya yo mu na naxan a masenma a na kawe nu bara siga taa xungbee kui. Fe xOrOxOE xungbe

Sardis, Philadelphia, Laodiceya (3:1-22)

III. Mange kibanyi naxan na koore ma (4:1-11)

Yi masen gni naxan mixi ra limaniya ma danxaniyatOrE bE: Ala nan yi fe birin yamarima (a nun Rɔma mangE mu a ra).

IV. Yexeyɔrɛ naxa buki raxunmaxi tongo (5:1-14)

Yi masen gni naxan mixi ralimaniyama danxaniyatOe bE: Isa bara nO a man lan ma a xa yi buki rabi tina kiitisae bE.

V. Isa naxa buki sEbEli rabi (6:1-8:1)

Ala xa kiiti xungbe 4 naxan tixi murutEe, yunubitOe a nun danxaniyatOrE tOrEmae ma Isa nan a masenxi a nun a ra bama.

1. Soe fiixE nun a ragima (6:1-2) - Isa, masen gni, naxan pinne nɔxi, a yunubitɔɛɛ makiitima.
2. Soe gbeli nun a ragima (6:3-4) - santidE, gere, gere.
3. Soe gbeeli nun a ragima (6:5-6) - KamE
4. Soe gbeli a nun a ragimae (6:7-8) - Fure, dalise nun faxE.
5. Mixi faxaxie na e yEtE maxOrin ma (6:9-11). Na kiiti sae na danxaniyatɔɛ nama tOrEma nan ma kOnO na tOrE mu buma dondoroti. Ala fɛɛɛ fima nɛ mixie ma e xa tuubi.
6. Ala nun yExE xa xOnE IOxE masen gni. (6:12-17 .) Ala xa diɲɛ danɲi na. Mixi ɲaxankatɛɛ halakima nɛ.

VI. Waxati nde wo xa a yaba a nun wo xa a ralimaniya: (7:1-17)

144, 000 Isirayila xa sEmbE (7:1-8) Ala xa walikEe birin na kankan ma tEmui na xan ma Ala a xa xOnE raminima danxaniyatOrE yaxuie ma.

Nama gbeqbe na koore ma (7:9-17) Ala xa makantafe walima! Naxee dangi na tɔɔɛ xungbe kui, sɛɛwɛ nun bɔɲɛsa nan e ra.

VII. Isa naxa tOxun solofere nde rabi: xuru solofere (8:1-21)

Ala xa xOnE IOxE xa fe falaxi nE ala xa xOnE solofere nan kui (xOnE solofere).

1. Xunxure singe: sansi saxan nde naxan kanaxi - donse gerefe.
2. Xunxure firin de: baa dalisee saxan nde a nun kunkui kanafen - sarematie gerefe.
3. Xuruse saxan nde: xure saxan nde nun ye yiree findima xOrOxOE nan na, - ye minfe.
4. Xuruse naani nde: saxan nde sogɛ, kike, a nun tunbuie bOxOxi, - e na yire ma tOxOxi.
5. Xuruse suli suli (tOrE singe): xuruse naxan kelixi yili bun ma a mixie tOrO ma - a kui kanafen.
6. Xunxure senni nde (tOrE firin de): sOre 200,000 nan mixi saxan nde faxama - a kelixi tande.

Na kiiti sae lanma e xa mixie rakolon naxee mixi tɔɔɔma, e xa e xili e xa tuubi, kɔɔɔ e mu findixi fe fanyɲi ra. YakOsi a findixi faxati nan na.

VIII. Waxati nde wo xa a yaba a nun wo xa a ralimaniya

(10:1-11:14) John na buki lanma nan don ma (10:1-11)

Sara solofere nde na mini tɛmɛui naxɛ, Ala xa ɲaxankatɛ fama nɛ kamalide e yaxuie ma. Yaya naxa yire sEniyE maniya (11:1-2)

Danxaniyatɔɛ ɲama fama nɛ tɔɔɔde gere kui a nun Rɔma, kɔɔɔ a fama nɛ ratangade. Seede firin faxaxi nE kOnO e keli nE (11:3-14)

Ala danxaniyatɔɛ ɲama makantama nɛ, naxan danxaniyaxi kawandi kui, hali ɲaxankatɛ kui.

IX. Xuruse solofere nde xui (11:15-19)

Babylon (Rome) fama nE bira de kOnO a singe fama nE a falade a kelixi minden a nun munfe ra a fama kana de.

GinE fugima di xamE bari nE a nun dragon mu nOma a xa katafe ra

a tan nun ginE faxa (12:1-18). SentanE bara kerɪ ala xa mixi sugandixie ma kalamui ra a man bara danxaniyatOrE tOrO.

SentanE naxa sube xili kelife baa ma (13:1-18) ala ko a xa danxaniyatE tOrE.

Sube gbEtE (naxan kelixi bOxi ma) a sube batui ra tima naxan kelixi baa ma.

SentanE xa walise kolon xi rOma mangEe nan na naxee malixi mangE batui diinE kobi ra.

X. Xui naani nan gere xungbe xa fe falaxi (14:1-13)

1. Ala xa tinxinyi Triumphs (14:6, 7)

kerin. Xɛ xaba (14:14-20) Ala xa xOnE waxati bara a li rOma mangEya ma, tOrOxEe fama nE faxade.

b. XOnE tasee bara masen (15:1-8) A nun gbaloe solofere gbEtE, Ala xa xOnE naxan na Rɔma ma na bara kana.

c. XOnE see naxa mini (16:1-21)

Sesase singe: fure naxee nu na sube batufe a nun

a xa misali:

Sesase firin de: baa bara findi wuli ra, baa daalise birin faxama sesase

saxan nde: xuree nun ye yiree bara findi wuli ra

Sesa naani nde: xamEe ganxi soge nan na

Sesa suli: xOnE nun xOnE naxan na dalise ma a nun a xa mangEya sesa

senni nde: sOre nde na walife e xa gere so

Se solofere nde: bOxi xa sErE a nun gbeti gbeli

2. Babilon bara bira! (17:1-8)

kerin. Babilɔn kolon xi. GinE xungbe nan Rɔma ra, naxan findixi duniɲa yuleya xungbe ra.

b. Babilɔn bara bira, bara bira! Rɔma mangEya xa kanafe bara kamali, a man bara ɲɔɲ.

3. MangE batui mixee na kiiti safe. (14:9-10)

kerin. Armagedɔn nun Marigi xa sali (19:11-21). Danxaniyatɔɛ ɲama yaxuie bara bɔɔɔɔ, e bara kana a fanyi ra.

b. Dragon naxa a xiri (20:1-3). SentanE bara ɲɔ kɔɔɔ a mu kanaxi. A man fama nE kata de.

c. Kibanyi xungbe fiixe nun baa naxan na tɛ kui (20:11-15). Mixi ɲaxankatɛɛ bara ɲɔ e ra, e bara ɲaxankatɛ sɔɔ.

4. DanxaniyatE naxee faxa gere kui e bara barakE sOtO (14:13).

kerin. yEtE xa futi donse (19:1-10). Danxaniyatɔɛ ɲama naxan bara geenɪ, Ala xa Mixi Sugandixi nan a rasenema.

b. Mixi faxaxie xa marakeli mangEya kui (20:4-6) Keretie bara geeni hali e to faxa.

c. Gog nun Magog (20:7-10) Yaxui naxan na tina, SentanE naxan yusima ala ko a xa danxaniyatOrEe gere, Ala fan fama nE a ra.

d. Koore nun bOxi nEnE (21:1-8) Malabui nun malabui danxaniyatEe bE

e. Darisalamu nEEnE (21:9-22:5) DanxaniyatEe nama, na nan a ra danxaniyatEe nama naxan bara geeni, a tide gbo, a ratangaxi, a man bara barake sɔɔ.

XI. NERE NERE (22:6-21) Yi masen gni fatanxi
NKJV nan na fo a falaxi gbEtE.

REVELASION 1

Isa na danxaniyatɔɛ nɔma tagi

Eglisie solofere: Yi buki 7 a masenxi nE a kamalixi xa na mu a kamalixi, na nan a ra buki nu na mixi birin bE

Eglis naxan na azi bOxi ma.

Xaxili solofere Ala Xaxili Seniyenxi nan a ra. Esayi 11:1-2 a falama a xaxili keren xa fe solofere nan ma.
«Yese xa wuri bili nde fama nE kelide, wuri bili nde fama nE bogi fide a ma, Marigi Xaxili fama nE lude a ma, xaxili nun fahaamui xaxili, marasi nun senbe xaxili, lɔnni nun Marigi gaaxui xaxili.»

Alfa nun omegae findixi greki sEbEli singe nun a dOnxE nan na a nun a fOIODE a nun a rapɔnyɔ (Waxati 22:13). Na masenxi keren nan fatanxi Baba Ala nun a xa Di ra (1:8, 17 ; 2:8 ; 22:13).

Xɛɛma lanpui solofere Asi bOxi solofere nan e ra (1:20).

Isa na lanpui tagi:A bara makɔɛ, a mu makuya (Matiyu 28:20).

Dugi naxan goroxi a sEngni ma a nun dugi gbeti: Isa nu maxirixi sɛrɛxɛdubɛ kuntigi ra (Mixi Sugandixi 28:4 ; 29:5 , TMN).

Xun fixE nun xunsE: FixE misalixi tinxin gni nun tinxin gni nan na.

Yae na tE xOrOxOE ra:A yae fe birin to ma naxan nabama (Eburu.4:13; Waxati 19:12). **Bronze sEngnia** masenxi nE a nO ma a yaxuie kanade (Mika 4:13; 1 Taruxu 28:18). **Ye gbegbe xui:**A wɔyɛnma senbe ra alb a na Turusinina geya fari ki naxɛ.

tunbui solofere Eglisie xa malekEe nan e ra (1:20). MalekE wama a falafe nE "xEri," na nan a ra e mu a lanma a xa findi malekEe ra, kOnO a nO ma findi de adamadie ra.

santidE na dE kui Ala xa masen gni nan a ra, a mu findixi xibaaru fangni ra, kOnO a findixi kiiti masen gni nan na (Esayi 11:4 nun Eburu 4:12, 13). Wo xa ma gnOxun ma findi fe ra geya fari.

yatagi yanfe: Ala xa Mixi Sugandixi nan Ala xa nɔɛ xungbe ra (Eburu 1:3).

A singe nun a dOnxE:A tan nan na daali fOIODE ra a nun a ra ɔɔnfe ra, masen gni nun lanlanteya.

Mixi baloxi naxan nu bara faxa: Won mu gnErEma kira yo ma a mu gnErExi; gaxui birin naxan na a yi ra A mu gere soxi yaxui yo ra a mu naxan bOxOxi.

FaxE nun gaburi sanyie: Yi masen gni tinxinxi na Hades nan na, yahannama mu a ra. Hadesi yire nan a ra mixi faxaxie siga, duniE mu toma. A nu tide na danxaniyatɔɛ nɔma bɛ naxee nu na tɔɔɛ kui e xa a kolon nde nan faxafe rapɛrɛma. « Naxan danxaniyaxi n ma, hali a faxa, a fama nE balode » (Yaya 11:25).

Yi buki xaranse singe nan a ra. Yi Kitaabui findixi masenxi nan na kelife Ala ma, naxan soxi danxaniyatɔɛ yi ra Asi bɔxi ma ɔɛ kɛmɛ singe ra, Isa, a xa malekɛ nun a xa konyi Yaya saabui ra. A fe ndee nan falama naxee nu fama rabade mafuren mafuren. Naxee na yi buki xaranma, e lanma e xa a kolon a Isa baloxi, geenima, kiitisa, sɛrɛxɛdubɛ, dunija mangɛ mangɛ nun kisi fima. A nun man, xaran de a kolon a a gbilen ma nE. Na birin nu tide gbo won ngaxakerenyie bɛ na waxati, naxee nu fama sode tɔɔɛ xungbe kui danxaniyatɔɛ nɔma xa taruxui kui. Yi yire singe kui, Ala bara sEmbE fi, limaniya a nun dundui, a masenfe ra danxaniyatOrEe Marigi Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa tofangni nun a xa xunnakeli. Alo Yaya, mixi birin fama nE birade Isa bun ma lɔxɔɛ nde. Na masenxi fiixɛ a fiixɛ ra mixie bɛ naxee nu fafe faxade Ala xa Mixi Sugandixi xa xibaaru fanyi xa fe ra: Isa bara nɔɛ sɔtɔ faxɛ xun ma. Ala xa Di xungbe, sEmbE birin, sEnE nan Isa ra.

NERE 2 NU 3 bataaxee
danxaniyatɛ pamae ma

MINDEN: Danxaniyatɛ nama naxan na Efese

KABI: Naxan tunbui solofere suxuxi a yirefanyi bElExE, naxan gnErE ma tunbui solofere tagi lanpui xEma tixi

N'NAKOLON: Wo xa walie, wo xa wali, wo xa dijɛ, a nun wo mu nɔma dijɛde mixi paxie ma. Wo bara mixie mato, naxee e yetɛ falama e yetɛ bɛ, kɔɔ e mu findixi Ala xa xɛɛrae ra. Wo bara wo tunnabɛxi, wo bara wo tunnabɛxi, wo bara wali n xili xa fe ra, wo mu tagan.

N fe nde na wo ma:wo bara wo xa xanunteya singe lu na (xanunteya mu na, wali yo mu na sare - 1 Korinti 13).

NERE: Wo xa ratu wo biraxi dEndE xEn; Wo xa tuubi, wo xa wali singe raba. **Xa na mu:**N fama nɛ i yire mafuren mafuren, n xa i xa lanpui ba a yire.

WO FAFARE:wo Nicolaite xa wali xOnOxi (Irenaeus a fala nE a e nu na fe kobi nun fe kobi).

TO THE OVERCOMER:N a niyama nɛ a xa kisi wuri bogi don Ala xa ariyanna kui. **Tuli na naxan bɛ, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatɛ pamae bɛ.»**

MINDEN: Danxaniyatɛ nama naxan na Smirna

KABI:naxan nu bara faxa, a man naxa keli faxɛ ma

N'NAKOLON: Wo xa walie, wo xa tɔɔɛ, nun wo xa setarepa (kɔɔ wo bannaxi); a nun [n] a kolon a Ala kanafe Naxee a falama a e findixi Yuwifie ra, kɔɔ e mu findixi Yuwifie ra, kɔɔ e findixi Sentanɛ xa salide nan na.

NERE: Wo naxa gaaxu tɔɔɛ yo ya ra wo fafe naxan sɔɔɔde. Awa, Ibulisa fama nɛ wo ya ma mixi ndee sade geeli alako a xa wo mato, wo xa tɔɔɛ sɔɔɔ xi fu bun ma. Wo xa lu tinxinyi kui han faxɛ, n fama nɛ kisi mangɛya sode wo yi ra.

TO THE OVERCOMER: Faxɛ firin nde mu fama tɔɔɔde.

Tuli na naxan bɛ, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatɛ pamae bɛ.»

MINDEN: Danxaniyatɛ nama naxan na Pergamo

KABI: Santidɛgɛma dɛ firin na naxan yi ra

N'NAKOLON:wo xa walie, a nun wo sabatixi dEndE xEn, SentanE xa kibanyi na dEndE xEn.

N xili, a mu gbilen n ma danxaniya ra hali lOxE naxan ma Antipasi nu na n ma seede ra, naxan faxaxi wo ya ma, SentanE sabatixi dEndE xEn.

N fe nde na wo ma: Mixi ndee na wo ya ma naxee biraxi Balami xa xaranyi fɔɔ ra.

A bara Balaki xaran alako a xa Isirayilakae ratantan, e xa sɛɛɛɛ sube don naxan baxi kuyee bɛ, a nun e xa yɛɛ raba. Na kui, wo fan bara Nikolasi xa pama xa xaranyi rabatu, n naxan kɔɔxi. [Nicolaites nu ginEe xaran ma, a yEtE nun yEtE fe findixi fe nan na, a sube donfe naxan baxi kuyee bE a findixi sariyE nan na; a nun a naxa diinE gbEtEe sa a nun danxaniyatEe xa salie. (Adam Clarke xa masen gni)]

NERE: Wo tuubi

Xa na mu: N fama nɛ wo yire mafuren mafuren, n gere so e bɛ n dɛ xa santidɛgɛma ra.

Darisalamu nEnE, naxan fama gorode koore ma n Marigi Ala yire, n xili nEnE sEbE ma a ma.

Tuli na naxan be, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatɔɔ pamae be.»

MINDEN: Danxaniyatɔɔ nama naxan na Laodiseva

KABI: Amin, seede lanlanteya nun nOnDi, Ala xa daali fOIODE. **N'NAKOLON:**Wo xa walie, alako wo naxa xinbeli, wo naxa findi xɔɔ ra. N nu wama wo xa xinbeli xa na mu wo xa wuli. **JERE:** Xεεma sara n yi ra naxan yailanxi tɛ ra, alako wo xa findi bannae ra. a nun fixE dugie, ala ko wo xa so wo ma, ala ko wo xa yaagi naxa mini wo ma. I man xa ya seri sa i ya ma, alako i xa fe igbe.» N mixi naxee xanuxi, n e rasima nɛ, n e ɲaxankata. Na kui wo xa wo tun nabɛxi, wo tuubi.

TO THE OVERCOMER:N tinma nE wo xa dOxO n sEti ma n ma mangE kibanyi kui, alo n fan n dOxO xi nE n gorofe n Baba fEma a xa kibanyi fari

Tuli na naxan be, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatɔɔ pamae be.»

REVELASION 1

Isa na danxaniyatɔɛ nɔma tagi

Eglisie solofere: Yi buki 7 a masenxi nE a kamalixi xa na mu a kamalixi, na nan a ra buki nu na mixi birin bE

Eglis naxan na azi bOxi ma.

Xaxili solofere Ala Xaxili Seniyenxi nan a ra. Esayi 11:1-2 a falama a xaxili keren xa fe solofere nan ma.
«Yese xa wuri bili nde fama nE kelide, wuri bili nde fama nE bogi fide a ma, Marigi Xaxili fama nE lude a ma, xaxili nun fahaamui xaxili, marasi nun senbe xaxili, lɔnni nun Marigi gaaxui xaxili.»

Alfa nun omegae findixi greki sEbEli singe nun a dOnxE nan na a nun a fOIODE a nun a rapɔnyi (Waxati 22:13). Na masenyi keren nan fatanxi Baba Ala nun a xa Di ra (1:8, 17 ; 2:8 ; 22:13).

Xɛɛma lanpui solofere Asi bOxi solofere nan e ra (1:20).

Isa na lanpui tagi:A bara makɔɛ, a mu makuya (Matiyu 28:20).

Dugi naxan goroxi a sEngni ma a nun dugi gbeti: Isa nu maxirixi serexedube kuntigi ra (Mixi Sugandixi 28:4 ; 29:5 , TMN).

Xun fixE nun xunsE: FixE misalixi tinxin gni nun tinxin gni nan na.

Yae na tE xOrOxOE ra:A yae fe birin to ma naxan nabama (Eburu.4:13; Waxati 19:12). **Bronze sEngnia** masenxi nE a nO ma a yaxuie kanade (Mika 4:13; 1 Taruxu 28:18). **Ye gbegbe xui:**A wɔyenma senbe ra alb a na Turusinina geya fari ki naxe.

tunbui solofere Eglisie xa malekEe nan e ra (1:20). MalekE wama a falafe nE "xEri," na nan a ra e mu a lanma a xa findi malekEe ra, kOnO a nO ma findi de adamadie ra.

santidE na dE kui Ala xa masen gni nan a ra, a mu findixi xibaaru fangni ra, kOnO a findixi kiiti masen gni nan na (Esayi 11:4 nun Eburu 4:12, 13). Wo xa ma gnOxun ma findi fe ra geya fari.

yatagi yanfe: Ala xa Mixi Sugandixi nan Ala xa nɔɛ xungbe ra (Eburu 1:3).

A singe nun a dOnxE:A tan nan na daali fOIODE ra a nun a ra ɔɔnfe ra, masen gni nun lanlanteya.

Mixi baloxi naxan nu bara faxa: Won mu gnErEma kira yo ma a mu gnErExi; gaxui birin naxan na a yi ra A mu gere soxi yaxui yo ra a mu naxan bOxOxi.

FaxE nun gaburi sanyie: Yi masen gni tinxinxi na Hades nan na, yahannama mu a ra. Hadesi yire nan a ra mixi faxaxie siga, duniE mu toma. A nu tide na danxaniyatɔɛ nɔma be naxee nu na tɔɔɛ kui e xa a kolon nde nan faxafe rapɛɛma. « Naxan danxaniyaxi n ma, hali a faxa, a fama nE balode » (Yaya 11:25).

Yi buki xaranse singe nan a ra. Yi Kitaabui findixi masenyi nan na kelife Ala ma, naxan soxi danxaniyatɔɛ yi ra Asi bɔxi ma ɔɛ keme singe ra, Isa, a xa malekE nun a xa konyi Yaya saabui ra. A fe ndee nan falama naxee nu fama rabade mafuren mafuren. Naxee na yi buki xaranma, e lanma e xa a kolon a Isa baloxi, geenima, kiitisa, serexedube, dunija mangɛ mangɛ nun kisi fima. A nun man, xaran de a kolon a a gbilen ma nE. Na birin nu tide gbo won ngaxakerenyie be na waxati, naxee nu fama sode tɔɔɛ xungbe kui danxaniyatɔɛ nɔma xa taruxui kui. Yi yire singe kui, Ala bara sEmbE fi, limaniya a nun dundui, a masenfe ra danxaniyatOrEe Marigi Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa tofangni nun a xa xunnakeli. Alo Yaya, mixi birin fama nE birade Isa bun ma lɔɔɛ nde. Na masenyi fiixe a fiixe ra mixie be naxee nu fafe faxade Ala xa Mixi Sugandixi xa xibaaru fanyi xa fe ra: Isa bara nɔɛ sɔɔɛ faxe xun ma. Ala xa Di xungbe, sEmbE birin, sEnE nan Isa ra.

NERE 2 NU 3 bataaxee
danxaniyatɛ pamae ma

MINDEN:Danxaniyatɛ nama naxan na Efese

KABI: Naxan tunbui solofere suxuxi a yirefanyi bElExE, naxan gnErE ma tunbui solofere tagi lanpui xEma tixi

N'NAKOLON: Wo xa walie, wo xa wali, wo xa dijɛ, a nun wo mu nɔma dijɛde mixi ɲaaxie ma. Wo bara mixie mato, naxee e yɛtɛ falama e yɛtɛ bɛ, kɔɔ e mu findixi Ala xa xɛɛrae ra. Wo bara wo tun nabɛxi, wo bara wo tun nabɛxi, wo bara wali n xili xa fe ra, wo mu tagan.

N fe nde na wo ma:wo bara wo xa xanunteya singe lu na (xanunteya mu na, wali yo mu na sare - 1 Korinti 13).

NERE: Wo xa ratu wo biraxi dEndE xEn; Wo xa tuubi, wo xa wali singe raba. **Xa na mu:**N fama nɛ i yire mafuren mafuren, n xa i xa lanpui ba a yire.

WO FAFARE:wo Nicolaite xa wali xOnOxi (Irenaeus a fala nE a e nu na fe kobi nun fe kobi).

TO THE OVERCOMER:N a niyama nɛ a xa kisi wuri bogi don Ala xa ariyanna kui. **Tuli na naxan bɛ, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatɛ pamae bɛ.»**

MINDEN:Danxaniyatɛ nama naxan na Smirna

KABI:naxan nu bara faxa, a man naxa keli faxɛ ma

N'NAKOLON: Wo xa walie, wo xa tɔɔɛ, nun wo xa setareɲa (kɔɔ wo bannaxi); a nun [n] a kolon a Ala kanafe Naxee a falama a e findixi Yuwifie ra, kɔɔ e mu findixi Yuwifie ra, kɔɔ e findixi Sentanɛ xa salide nan na.

NERE: Wo naxa gaaxu tɔɔɛ yo ya ra wo fafe naxan sɔɔɔde. Awa, Ibulisa fama nɛ wo ya ma mixi ndee sade geeli alako a xa wo mato, wo xa tɔɔɛ sɔɔɔ xi fu bun ma. Wo xa lu tinxinyi kui han faxɛ, n fama nɛ kisi mangɛya sode wo yi ra.

TO THE OVERCOMER: Faxɛ firin nde mu fama tɔɔɔde.

Tuli na naxan bɛ, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatɛ pamae bɛ.»

MINDEN:Danxaniyatɛ nama naxan na Pergamo

KABI: Santidɛgɛma dɛ firin na naxan yi ra

N'NAKOLON:wo xa walie, a nun wo sabatixi dEndE xEn, SentanE xa kibanyi na dEndE xEn.

N xili, a mu gbilen n ma danxaniya ra hali lOxE naxan ma Antipasi nu na n ma seede ra, naxan faxaxi wo ya ma, SentanE sabatixi dEndE xEn.

N fe nde na wo ma: Mixi ndee na wo ya ma naxee biraxi Balami xa xaranyi fɔɔ ra.

A bara Balaki xaran alako a xa Isirayilakae ratantan, e xa sɛɛɛɛ sube don naxan baxi kuyee bɛ, a nun e xa yɛnɛ raba. Na kui, mixi ndee fan na wo ya ma naxee birama Nikolasi xa ɲama xa xaranyi fɔɔ ra. [Nicolaites nu ginEe xaran ma, a yEtE nun yEtE fe findixi fe nan na, a sube donfe naxan baxi kuyee bE a findixi sariyE nan na; a nun a naxa diinE gbEtEe sa a nun danxaniyatEe xa salie. (Adam Clarke xa masen gni)]

NERE: Wo tuubi

Xa na mu: N fama nɛ wo yire mafuren mafuren, n gere so e bɛ n dɛ xa santidɛgɛma ra.

TO THE OVERCOMER:N mana nɔxunxi nde fima ne wo ma wo xa a don. N man xa a fi a ma xili neene sebexi na geme ma, xili neene mu naxan kolon, fo naxan a sɔtɔma.»

Tuli na naxan be, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatɛ namae be.»

MINDEN: Danxaniyatɛ nama naxan na Tiratira

KABI: Ala xa Di, naxan yae maniyaxi tE ra, a sanyie maniyaxi wure gbeeli ra.

N'NAKOLON: Wo xa kewalie, wo xa xanunteya, wo xa wali, wo xa danxaniya, nun wo xa dije; a nun wo xa walie, a dOnxE [e] dangi singe ra.

N fe nde na wo ma:wo tin ginE yezabEli ra, na xan a yEtE xili falama namijɔnmE ginE, n xa n ma konyie xaran, e xa e madaxu e xa yene raba, e xa serexe don kuyee be.

NERE: Naxan na wo yi ra, wo xa na suxu han n fa temui.»

Xa na mu:N a wolima ne furema sade ma, nun a nun yene rabae, n a wolima ne tɔɔre, xa e mu tuubi e xa yunubie ma. N a xa die faxama ne, alako danxaniyatɛ nama birin xa a kolon a n tan nan mixi xaxili nun a sondonyi matoma. N kankan sare ragbilenma ne a kewali ma.

TO THE OVERCOMER:N senbe fima ne sie ma. A e yamarima ne wure gbeeli ra. E fama nE kana de alo fOrE see ra bama alo n naxan sOtOxi n Baba yi ra n man fama nE soge tunbui sode a yi ra.

Tuli na naxan be, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatɛ namae be.» MINDEN:

Danxaniyatɛ nama naxan na Sardesi

KABI: Ala Xaxili solofere nun tunbui solofere na naxan yi ra

N'NAKOLON: Wo xa walie, na nan a masenxi a wo bara balo, kɔɔ wo bara faxa.

NERE:I xa yanfa, i xa senbe so see bun ma, naxee bara ge faxade.

barima n mu a toxi wo xa walie kamalixi Ala ya i. Na kui, wo xa ratu wo ma fe ma, wo naxan mexi. Wo xa wo tunnabexi, wo xa tuubi.

Xa na mu:N fama ne wo lide ab mujɛti, kɔɔ wo mu a kolon n fa temui naxe wotan.

TO THE OVERCOMER:dugi fiixe ragoroma ne a ma, n mu a xili kanama

kelife Dunija Kitaabui ma; kOnO n fama a xili falade n Baba ya i a nun a xa malekEe ya i. **Tuli na naxan be, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatɛ namae be.»**

MINDEN: Danxaniyatɛ nama naxan na Filadelfiya

KABI: Naxan seniyenxi, naxan nɔndi falama, naxan Dawuda xa saabi suxuxi, naxan rabima, naxan mu keren balan ma, a balan mixi yo mu rabi ma.

N'NAKOLON: Wo sEmbE dondoroti nan na, wo bara n ma masen rabatu, wo mu n xili matandi. **NERE:**Wo to bara n ma yaamari ratinmE, n fan wo ratangama ne

Naxankate waxati fama dunija birin lide, alako a xa dunija mixie mato. Wo a mato, n na fafe ne mafuren! Se naxan na wo yi ra, wo xa na suxu a fanyi ra, alako mixi yo naxa nɔ wo xa mangeya bade wo yi ra.

TO THE OVERCOMER:N a findima kinki nan na n Marigi Ala xa hɔɔɔɔbanxi kui, a mu minima menni nde. N Marigi Ala xili nun n Marigi Ala xa taa xili sebema ne a ma.

Darisalamu nEnE, naxan fama gorode koore ma n Marigi Ala yire, n xili nEnE sEbE ma a ma.

Tuli na naxan bE, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatE namae bE.» MINDEN:

DanxaniyatE nama naxan na Laodiseya

KABI: Amin, seede lanlanteya nun nOnDi, Ala xa daali fOIODE. **N'NAKOLON:**Wo xa walie, alako wo naxa xinbeli, wo naxa findi xOre ra. N nu wama wo xa xinbeli xa na mu wo xa wuli. **JERE:** XEema sara n yi ra naxan yailanxi te ra, alako wo xa findi bannaE ra. a nun fixE dugie, ala ko wo xa so wo ma, ala ko wo xa yaagi naxa mini wo ma. I man xa ya seri sa i ya ma, alako i xa fe igbE.» N mixi naxee xanuxi, n e rasima nE, n e naxankata. Na kui wo xa wo tunnaBEXI, wo tuubi.

TO THE OVERCOMER:N tinma nE wo xa dOXO n sEti ma n ma mangE kibanyi kui, alo n fan n dOXO xi nE n gorofe n Baba fEma a xa kibanyi fari

Tuli na naxan bE, a xa a tuli mati Ala Xaxili Seniyenxi naxan falama danxaniyatE namae bE.»

REVELASION 4

Ala xa Kibanyi naxan na koore ma

DanxaniyatEe xa Ala nan dunija birin yamarima (a mu findixi Rɔma mangE ra)

NaadE rabi xi koore ma. Yi masen gni "koore" yusife dangi Ala sabatixi dEndE xEn. Naxan na yire birin a mu nOma lude yire keren. A na yire birin tEmui birin. Koore findixi fe nan na naxan dangi yire ra. Won nOma a ma gnOXun de alo diinE yire. EfEsi 2 a falama a danxaniyatOe dOXOXi Ala xa Mixi Sugandixi fEma koore ma. Filipikae 3:20 a falama, "won xa bOXi na koore ma," Ala xa Mixi Sugandixi xa fe ra, to won bara nO sode Ala ya i naxan na koore ma. NaadE rabixi xaxili fima mixie ma alako e xa nɔ sode Ala ya i.

mangE kibanya masenxi mangEya, sEmBE, mangEya, mangEya a nun mangEya. A dangi se gbansan xa ra. Won fama " mangEya" xaran de sanmaya tongo saxan a nun solo masaxan. Na masenyi fiixe: Ala nan fe birin yamarima.

Geme xungbe: Naxan dɔxɔxi mangE kibanyi fari, a xunnakeli, a senBE gbo, a man senBE gbo. Ala xungbe nan a ra.

Rainbowna nan findixi hinnE saate ra. Wo Genesis 9 nun Ezekiel 1 mato. Yi laamatunyi fama Ala xa kiiti xungbe nan masende kOnO a xa mixie lan ma e xa a xa hinnE kolon.

MangE mOXOyEn nun nanidanxaniyatE nama misaalixi. Layiri fori kui, Lewikae xa serEXedubEE xa serEXedubE wali, 24 nan nu na serEXedubEE xa wali waxati ra. (1 Chronicles 24:1-19). E xa mangeya donmae findixi « *stephanos,*» geenitE xa mangEya, a mu findixi mangEya mangEya ra. E dOXO xi kibanyie nan fari, e na

mangE ra (Waxati 1:5, 6). Dugi fixE misalixi sEniyEtE nan na a nun wali fangni (Apokali 19:8). Na kui, nde findixi mixie ra naxee bara e raseniyen, e bara geeni, e bara mangeya raba, naxee findixi Ala xa serexedubee ra naxee wali fanyie rafexi, naxee na Ala nun e bore tagi? E tan nan na danxaniyatce ra! Eglis nan yi ki! E tan nan na mange serexedubee ra! Piyeri I 2:5, 9 xaran; Waxati 1:6; 5:9, 10; 20:4, 6 nun 1 Tawureta Munsa 23:4 kui. Mixi wulu mawonon nun naani ya ma, naxee nu Alatala xa hawmabanxi wali rapema.

Lanpui, xui nun xuruse Ala xa xOnE nun a sEmBE masen gni tEmui birin a nun waxati naxan a lan ma a xa wOyEn. Wo Eburu 12 mato. Ala xui findixi gaxui nan na murutE bE, kOnO lanlanteya nan a ra tinxintE bE.

Lanpui solofere Ala Xaxili Seniyenxi misaalixi (Waxati 1:4). Te nan a ra barima a fe birin kolon a man fe birin masenma.

baa naxan na glase kui Ala nun dalise birin tagi rasama nan a ra. Sulemani xa hawmabanxi kui, (2 Tawureta Munsa 4:2-6), wure gbeeli baa nu dawxi serexedube nun yire seniyenxi tagi Ala nu minixi dennaxe. Ala Seniyenxi nan a ra (a keren).

Dalise naanie findixi serubi nan na, naxee Ala xa tinxinyi nun a xa seniyenxiya makantama. E findixi Ala xa geresosee nan na (Esekiyeli 1 nun 10). E birin toma nE. E maniyaxi subee nan na naxee sontoma, e senbe gbo e xa wali raba, e man xaxili fan, e man mafura Ala waxonfe rakamalide. Na masenyi nan ya: Ala bara a yete fi yaxui birin ma.

Wo xa mangeya donmae woli mange kibanyi ya ia misaalixi batui ra naxan mu danma (submission).

Kitaabui naxan xili «Masenpi» a masenma a danxaniyatce nama, danxaniyatce, bara nce wata Roma naxankatce xun ma. Gere xawonoma ne, mixi gbege faxama ne. Na gere nu nOma mixi ra gaxu de, na nan a ra, beenun wo xa na tOrE mOli to, a nu lanma wo xa Ala xa mixie ra limaniya a nun lanlanteya. Na kui won Ala senbe nun a senbe toma ne. A mu lanma a xa findi fe naxan na duniE kui. Danxaniyatce birin lanma a xa a kolon a Ala nan dunja birin yamarima. Fe birin fama nE sEmBE so de mixie bE naxee Marigi xanuxi, naxee xilixi a waxOn gni ma (Rom 8::28). Danxaniyatce nama luma Ala xa kibanyi ya i temui birin. Wo naxa gaaxu!

REVELASION 5

Yexeyore naxa Kitaabui tongo

Isa faxaxi nE kOnO a baloxi a man lan ma a xa kiiti naxan fama.

Kitaabui balanxina findixi Ala xa kiiti nan na danxaniyatɔɛ ɲama yaxuie ma danxaniyatɔɛ ɲama nun Rɔma gere kui.

- **A raxunmaxi tɔnxuma solofere nan nana** nan na ki a kui see nu nOxunxi fo mixi yo mu nu na seeli rabi ma. Tɔnxuma xa fe nu na a ra alako a naxa mini.
- **A yirefanyi ma:** Wo naxa nɛɛmu abadan a tina na Ala belexe yirefanyi nan ma (senbema). MangEyaɛ, sOree a nun bElExE gbegbe nO ma wo xa duniE ra sEmbE sode kOnO ala nan wo xa tina ra tima.
- **Yuda xa bartE**Isa nan a ra (Fɔɔɛ 49:9, 10), Yuda bɔnsɔɛ mangɛ.
- **Dawuda xabilE**Isa findixi Dawuda xabilE nan na (a fate ma) a nun Dawuda benba (a findixi Daali Ma).
- **Yɛxɛyɔɔɛ naxan nu bara kɔn naxaba:** A faxa nE barima a nu tinxi Baba xui ra a fanyi ra. A faxa nɛ barima a nu yunubitɔɛɛ xanuxi. Yaya 1:29 - Ala xa yExE naxan dunia yunubie tongo ma. Kɔn yi yɛxɛɛ naxan baxi sɛrɛɛ ra, a kɔn naxaba, a tixi a sanyi nan fari. A man bara balo! Yi yEtE di nan a xa dundui nun a xa yEtE ma senxi. Mixi bOgnE a nun mixi bOgnE naxan bOgnE ma e fama nE dragon nun a xa xurusee ra yi buki kui. Wo Yaya 1:36 mato; 1 Peter 1:19; Esayi 53:7.
- **Feri solofere:** A sEmbE birin na a yi
- **Ya solofere:** 2 Chronicles 16:9 "Alatala ya ra tima dunia birin ma, ala ko a xa a yEtE masen mixie bE naxee bOgnE tinxin xi a ma."
- **Sigi nEnE**Na bɛɛti fori nu fatanxi Annabi Munsu nan na (Waxayi 15:3), a naxan ba Ala to Isirayila ramini Misira xa konyiya kui. Na bɛɛti nɛɛnɛ findixi Ala senbɛ nun a xa fanyi masenfe nan na a xa ɲama rakisife ra.

E fama nɛ dunija yamaride.KOnO danxaniyatOe bara mangEya raba. Waxati 20:6 a falama a sErEtie fama nE findi de sErEri ra e to nu na sErEri ra. Yi xui a masenxi nE a duba naxan na yi ki a fama nE lude. Danxaniyatɔɛɛ nun Ala xa Mixi Sugandixi xa lanɲi mu ɲɔnma abadan, hali faxɛ mu ɲɔnma.

Sora 4 Ala sEmbE nan ma senxi a nun so 5 a xa hinnE nan ma senxi, (Ala daalima nun Ala ratangama). Senbema naxan dunija yamarima, a findixi mixi nan na naxan a xa ɲama xanuxi sɛrɛɛ ra. Isa nun SentanE naxa gere so e bElExE ra a nun a naxa sEmbE so a ma kOnO a naxa geeni. Na masenyie findixi ralimaniya nan na danxaniyatɔɛ ɲama bɛ naxee na tɔɔɛ kui. «Wo naxa kɔntɔfili, wo xa danxaniya Ala ma, wo xa danxaniya n tan ma.»

REVELASION 6

Yɛxɛyɔɔɛ bara tɔnxumae rabi

Isa bara Ala xa kiiti naani masen naxan lanma a xa sa danxaniyatɔɛ ɲama yaxuie ma

Soe naani, soe ragie a nun foye Ala xa kiiti xungbe naani nan e ra. Wo Waxati 7:1 mato a nun Zakariya 6:1-8 ala ko wo xa a kolon foye naani findixi Ala xa gere nan na mixi kobie bE a nun na soe naani nan e ra. Na misali fatanxi Ezekiel 14:12-23 nan na. Kaame, wulai subee, santidegema, nun fure jaaxi ra, Ala pamane kobi jaxankatama ne. Waxati 6 kui, won bara kiiti 4 to, soe naani naxan a masenma a yi nan findixi fe ra, kɔɔ won bara soe kanyi gbete to naxan minixi booree ya ra. Na kui, ala ko yi kEdi naani xa lu, tOrE firin nan na soe ragi naani nde ma.

Soe fiixE fari Isa nan a ra, masenyi baloxi naxan kiiti sa ma a man geeni ma. Wo yi buki mato 19:11-16; Yaya 12:48 nun 1:1-4. A xa mangeya findixi geenitɛ xa mangeya nan na. A xa soe gningi findixi tinxinyi nun tinxinyi nan na.

Soe gbeli fari soe farigere misaalixi. Gbeli wuli nan a ra.

Soe gbeli farikaame nan a ra. Wo Esekiyeli 4:10, 16 mato alako wo xa na tɔnxuma to. Donse maniyama balanse nan na barima a xurun. Na kObiri naxan falaxi a findixi IOxE keren wali sare nan na, na nan a ra xamE lan ma a xa wali IOxun birin ala ko a xa donse nde sara. Se havigee, weni nun ture, e mu xurun barima mixi yo mu nɔma e sarade. E xa kɔbiri birin findima baloe nan na.

Naxan na soe gbeeli fari: Na kiiti bara soe kanyi naani xa misaali rakamali. Ala xa kiiti nan a ra a mɔɔli birin na. Pale nan na faxE gningi ra.

A naani nde: Yi kiiti mu findixi fe keren na, a mu findixi fe birin na. Fɛɛɛ luxi ne wo be wo xa tuubi, wo xa wo gi Ala xa xɔne ma.

Tɔnxuma suuli nde: E to bOxi jaxankata yi kiiti sae ra, mixi faxaxie naxa e gbelegbele e xa e gbe ragbilen. Ala xa yabi nan ya "a mu na ... danxaniyatOrE gbegbe lan ma e xa faxa!" Na xui a masenma a fiixe ra ngaxakerenyie be naxee nu fama jaxankatade Ala nan nu na e yamarife. Fe birin nu fama rabade Ala xa natɛ ki ma. E nu nɔma e malabude barima e xa sare nu lanxi e ma.

Bɔxi xa sɛɛɛn, sogɛ fiixe, kike wuli nun tunbuie naxee birama: Na nan findixi Ala xa xɔne ra naxan minixi fe jaaxi rabae ma. Wo yi fe tagi rasa Yoweli 1:15 ra; 2:1-2, 10, 11, 28-32; Sofoni 1:14, 15 nun Esayi 13:6- 11. Yaya naxa namijɔnmɛɛ xa masenyi rawali alako a xa kanafe misaali. A findixi misali xui nan na a mu findixi xui yati ra. Xa tunbui keren nan bira bɔxi ma, duniɔa nu bara jɔn be. KOnO na laamatunyi kui, duniE na sigafe ra. Na masenyi nan ya: yaxuie xa pamane lanma a xa jaxankata, a fa bira. Ala na a xa kiiti sa yaxuie ma, mixi yo mu nOma kisode.

Isa naxa tina masen fOIO a nun gere naxan na Ala nun a yaxuie tagi. Won bara a kolon a gbata dOnxE naxan na yi gere mOdEli kui. Ala danxaniyatɔɛ ɲama yaxuie ɲaxankatama nɛ. A e ɲaxankatama nɛ alb a darixi a ra ki naxɛ tɛmɛi birin. A fama nɛ ɲaxankatɛ nde ragorode e ma alako e xa tuubi. Xa a walima - a fan! Xa e tondi, a fama nE sEmbE xun masade han e xa tuubi xa na mu e xa IOE. Hali danxaniyatOrE naxee faxaxi e na e yEtE maxOrin fe, ala nan e yamarima a man fama nE fe raba de alo a nu wama ki naxE, hali danxaniyatE gbegbe faxama. Na birin dangi xanbi, munse kobi ra wo xa keli yi duniE fori kui wo xa siga wo nun Isa yire? Waxati nde bun ma, fure ɲaaxie luma nɛ. Yi maxOrin gni xungbe nan yi ki: "Nde tima Ala nun yEtE xa xOnE IOxE?" Yaabi toma sora solofere nde nan kui.

REVELASION 7

Ala xa walikee 144,000 bara tOxun

Ala xa Mixi Sugandixi fɔxirabirɛɛ bara e makanta beenun xɛ xa bira Rɔma ma

Tɔnxuma naxan na a yatagi. Na tɔnxuma fatanxi Esekiyeli 9 nan na. Beenun a xa ɲaxankatɛ rasanba ɲamanɛ ma, tinxintɔɛ nun tinxintare nu sabatixi dɛnnaxɛ, Ala nu wama tinxintɔɛɛ ralimaniyafe a a fama nɛ e tagi rasade. Na tɔnxuma mu findixi fe yati ra, kɔɔ a findixi kira nan na naxan a masenma a xa konyie bɛ, «Marigi a kolon naxan findixi a gbe ra.» Na mu nu a masenxi a danxaniyatOe mu fama tOrOde a nun mixi kobie ra tEmui na xan ma ala e xa duniE tOrO ma. Na nu a masenxi nE a na tOrE mu findixi ɲaxankatE ra e bE. Wo Ezekiel 21:3, 4 xaran wo xa a kolon tinxintEe, hali e to nu bara tOxun, e faxaxi nE a nun mixi kobie ra, Babilon to Darisalamu kana ɲɛ 586 beenun Isa xa bari.

144,000 Isirayila. Ala xa walikee wuyaxi nan nu na Ezekiel 9 kui? E birin! Na kui, a na be. Na mixi 144 000 misaalixi danxaniyatɔɛ birin nan na. Mixi fu nun firin findixi Ala xa ɲama xasabi nan na (Isirayila bɔnsɔɛ fu nun firin, xɛɛra fu nun firin). Na 12x12 a masenxi nE a yi birin findixi Ala xa ɲama nan na. Mixi wulu keren (1000) nan na kEdi ra naxan kamalixi xa na mu a birin na. E findixi Isirayila bɔnsɔɛ nan na barima Isirayila findixi Ala xa ɲama nan na. Pɔlu Galati Kitaabui kui a danxaniyatɔɛ ɲama xili falama «Ala xa Isirayila.» Piyeri (1 Piyeri 2) danxaniyatɔɛ ɲama xili falama ɲamanɛ seniyenxi. 144,000 be a masenxi nE a danxaniyatE birin nan a ra.

Palmier wurie, e ma dugi fiixE ra: Na nan findixi sEwa sali ra, sali xungbe naxan nu sEwa xi juife sali birin bE.

Wo naxa kaame to abadan... a masenxi nE a xa sEmbE nun a xa makanta (Esayi 25:8; 40:8-10 a nun Zaburi 121:5, 6).

Waxati 6 a ra ꞓnma yi maxOrin gni nan na "Nde fama tide Ala xa xOnE lOxE?" Waxati 7 yabi fima yi maxOrin gni ma: "Naxee findixi Ala gbe ra." Ala xa walikEe birin na a xa kanta nan bun ma a nun a xa wali. Ala xa konyie naxee ꞓere Ala xa ꞓaxankate bun ma Rɔma bɔxi ma, e man lu Ala xa yaamari bun ma, e na Ala xa Mixi Sugandixi sɛeti ma sɛɛwe kui yakɔsi. Seal of protection ownership a walixi yati. Mixi wulu keren kEmE naani a nun nani (144,000) a nun mixi gbegbe, e findixi mixi keren nan na, danxaniyatOrEe, e toxi beenun tOrE xa raba a nun a dangi xanbi Ala naxan sa ROma. Mixi wulu keren kEmE naani a nun naani (144,000) e bara tOnxOma e xa dangi na tOrE kui, a nun mixi gbegbe naxee minixi na tOrE kui. Mixi wulu keren kEmE naani a nun nani (144,000) Ala xa tOnxOma sOtOxi e xun ma a nun danxaniyatEe Ala xa tOnxOma sOtOxi e xun ma (Waxati 3:12). Ala xa konyie birin na tɔnxuma nan suxuma (Waxayi 22:4 , TMN). Nama biraxi Yexɛɛyɔre nan fɔxɔ ra, 144 000 biraxi a fɔxɔ ra (Waxayi 14:4). Danxaniyatɔɛ ꞓama nan geenima, a man fama nɛ geenide temui birin.

NERE 8 nun 9 Xuruse solofere nan bɔnbɔma

Ala bara yaamari fi a xa duniE tOrOma e xa danxaniyatOrE tOrOxE ma

Dundui na koore maa mixie ra tima fe xOrOxOE ma naxan fama rabade. A findixi xuruxi nan na beenun a xa findi gaxui ra. A lanma a xa a masen a Ala xa kiiti mu buma alako a xa waxati fi yunubitɔɛɛ ma e xa tuubi (Piyeri II 3:9); waxati dangixi beenun kiitisae xa kiiti sa.

xuruxi Nama xilife e xa e malan, e man xa e rakolon (Kɔbiri 10:1-5). Na sarae fama nɛ Ala xa kiiti masen de danxaniyatɔɛ ꞓama ꞓaxankatafe ra.

surayia won ratu ma tOxun suli suli ma, mixi faxaxie maxOrinE e xa e xa mixi faxaxie gbe ragbilen. Yakɔsi, yi kiitie findixi e xa salie yaabi nan na.

Tɛ naxan kelixi sɛrɛxɛbade fari Ala tinxintɔɛɛ xa salie yaabima nɛ (Yaki 5:15-18).

Xuruse singe. Ala na donse (wurie) gerefe. Wo xa ratu fure ma naxan xili Exode 9:24.

Xuruse firin de. Ala na sarematie gerefe. Baa misalixi si gbEtE nan na (Esayi 57:20; 17:12ff nun Revelation 17:1, 2, 15). Geya nan na ꞓamanE ra naxan ꞓaxankataxi (Yeremi 51:25; Amosi 4:1 nun Esayi 2:2). Wo xa ratu gbaloe singe ma Misira bɔxi ma.

xuruxi saxan nde. Ala ye minfe ra bama. Wo xa ratu gbaloe singe ma Misira bɔxi ma.

Xuruse naani nde. Ala nan na bOxi ma tOxO ma. Wo xa ratu gbaloe 9 nde ma Misira bOxi ma. A nO ma findi de xOrOxOE ra (Joel 2:10) xa na mu a ra kiti sa nan na (Esayi 13:10, 11; 34:4-5).

Naxee sabatixi bɔxi ma Ala kobi nan e ra e nun koore ma (13:6) Wo 3:10 mato; 6:10; 8:13; 11:10; 12:12; 13:8, 12, 14; 14:6; 17:8. Sɛniyɛntɔɛɛ, hali e to na bɔxi ma, e toxi nɛ alɔ mixie naxee sabatixi koore ma (12:12; 13:6).

xuru suli sulia findixi korupsion nan na.

tunbui naxan biraxi Sentanɛ nan a ra, yi duniya ala, naxan adamadie xaxili kanama (2 Korinti 4:4).

Ture naxan kelixi yili bun ma. Sentanɛ a niyama nɛ adamadie xa nɛɛ dimi kui. Taalie 14:34 mato. Rɔma naxa bira a gbe ra a xa tinxinyi xa fe ra. Rɔma 1:24-28 a masenma namanɛ mɔɔli naxan fatanxi mixi tondife ra tuubife ra. Efese 2:2 xaran.

Grasshoppers. Fe kanafen nun dimi fama lanlanteya ra, gaxui, tOrOxE, danxaniyatereya a nun mixi bOgnE kui, na birin mixie tOrO ma. E minife alɔ ginɛ tofanyi e xa kanafe senbe nɔxunma nɛ. Wure raxunmasee a masenma e kanafe xɔɔxɔ ki naxɛ.

Ala xa tɔnxumaa ma senxi a yi tOrOxE nan yi ki naxan falaxi yi kitaabui 7 kui a nun danxaniyatOe makantaxi.

xuru senni ndea findixi invasion externe nan na.

Efirati xureyaxuie xa sɔɔrie birin kelixi dɛnnaxɛ (Esayi 9:7, 8 ; 11:15 ; 7:20).

200,000,000a gbo han a yaxuie ra gaxu ma a man mixi sEnEe ra sEwa ma.

Isa bara Ala xa kiiti rapɔnyɛ masen danxaniyatɔɛ nama naxankatɛ xungbe bɛ - Rɔma mangɛya. Kɔɔ a rapɔnyɛ mu fama keren na. Ala a xa hinnE kui a man kata ma nE a xa mixi kobie ra limaniya e xa tuubi beenun e xa faxa. Kɔɔ a tide yo mu na. Ala xa naxankatɛ ya xɔri, han ya e tondima tuubide e xa wali kobie fɔɔ ra. Yi yaxui bOgnE xOrOxO nan a ra, a bara findi yunubi ra. Yigi yo mu na. Naxan luxi Ala bɛ, a xa e halaki. Sara solofere nde nan fema.

REVELASION 10

Kitaabui lanma

A bara tin na wali ra a man na namijɔnmɛya rabafe danxaniyatɔɛ nama danxaniyatɔxi na xibaaru fanɔi kawandima naxankatɛ bun ma

Kitaabui lanmana nan findixi wali ra naxan fixi John ma ala ko a xa kawandi ti.

A fan i dE kui. Alo Ezekiel 2:8; 3:3, a ra fan, ala xa masen gni nan a ra (zaburi 10) kOnO a xOnO barima kawandi xa fe findixi kiiti nan na. Xibaaru kobi nan a ra. Kitaabui donfe a masenxi nE a John bara tin na xibaaru kobi masenfe ra.

Waxati bara a li Ala xa seniyeɗɗe wuli gbeɗɗo naxan faxaxi. Waxati yo mu fama lude sɗɗo. Rido fama nE birade yakOsi.

REVELASION 11

Seede firin

maniyasea nun Esekiel 40:3, 4; 42:20. A fasarixi se seniyeɗɗi nun se seniyeɗɗe tagi rasa nan na. Se naxan maniyaxi, a fatanxi se gbeɗɗe ra alako a xa makanta.

Ala xa hoɗɗo banxi nun a xa seɗɗe bade. Waxati to so, Ala xa yire keren nan nu na - danxaniyaɗɗe nama. (1 Korinti 3:16; Efese 2:10-22).

kike tongo nani a nun firinna findixi tOrE waxati misali nan na kOnO ala nan a makantama. 42 kike = 1260 IOxE = 3 1/2 gnE = waxati a nun waxati a nun waxati tagi. A findixi dalise xa yaamari waxati nan na (13:5), taa seniyeɗɗi xa tɗɗe (11:2), seedee xa seedeɗɗo waxati (11:3) nun gine makantaxi temui naxe gbengberenyi ma (12:6, 14). Na tOnxOma kelixi Eliya xa dunia nan ma na xan nu tOrOma YezabEli ra gnE saxan a nun a tagi a nu nOxunxi gbengberenyi ma Ala nu na a makantama.

Seede firin danxaniyaɗɗe nama misaalixi. Zakariya 4:1-4 yi misali keren nan falaxi. Oliwi wuri firin lanpui firin nan e ra naxee findixi mixi sugandixie ra (mangE nun sErEri). Wo Waxayi 1:12, 13, 20 mato.

Sodoma, Misira, nun Darisalamu. Na xili misaalixi taa keren nan na. Sodoma findixi seniyeɗɗe taa nan na. Misira findixi konyiya nan na. Darisalamu findixi diine jaaxie xa taa nan na. Na birin nu na taa mundun kui Yaya xa waxati? Rome!

Wo xa e sanyie ti. Danxaniyaɗɗe nama nu luxi ne alɓ e nu bara goro, kɗo Ala naxa kɗe fi a ma.

Na 7th Trompete xui. Danxaniyaɗɗe nama naxan na be, a nu wama sofe tɗɗe xungbe nan kui, kɗo a nu laxi a ra a Ala nan e makantama. A nu bara a sEngni kOnO a nu makantama. A nu na seede firin nan na na xan xibaaru fangni kawandi tOrOxE kui e man naxa e nii IOE kOnO ala naxa e mali e xa nO.

REVELASION 12

Dragon naxan kerixi koore ma

SentanE, a bOgnE a nun a bOgnE, a na danxaniyatOrE gerefe

ginEKitaabui kui a gbegben gni nama nan ma senxi (Esayi 50:1; 54:1ff; Mike 4:9ff a nun Ezekiel 16).

Gi ginE Ala xa mixi sugandixie nan misaalixi. Beenun na xa raba, Ala xa nama sugandixi nu findixi Isirayila bɔnsɔɛ nan na. Kabi wuri magalanbuxi ma a tan nan na danxaniyatɔɛ nama ra.

tunbui fu nun firina masen a Ala xa nama nan a ra (Isirayila bɔnsɔɛ 12 nun xɛɛra 12). Wo Yusufu xa xiye mato Ɔɔɔɔɔɔ 37:9-11 kui.

Gi mangE(*stephanos*) a masenxi nE a geeni nan a ra. WoyEn gbEtE nan a ra mangEya (*diademata*) a masenxi mangE sEmbE nan na.

Ala xa mixi sugandixiebeenun Kalvari xa findi Isirayila bɔnsɔɛ ra. Ala xa Isirayila kelife Kalivari nan na danxaniyatɔɛ nama ra. Wo Piyeri I 2:9 mato. A masen gni fangni nO ma findi de "Ala xa Isirayila" (Galati 6:16) naxan nu na juife namanE ra wuri magalanbuxi singe ra a nun danxaniyatOrE wuri magalanbuxi dangi xanbi.

Di bari xOnE Isirayila xa tOrE nan ma senxi e to nu na kira xOn ma naxan nu fama fade duniE ma (Mika 4:9, 10; Yereji 4:31; 13:21).

Dragon findixi SentanE nan na. A xOrOxO a man xOrOxO (red). Xun solofere nun sExE fu a nun dalise naxan kelixi baa ma, naxan findima a xa tOrE se ra yi waxati. A na mangEya (diadems - mangEya mangEya) naxan siwili sEmbE misali ma kOnO a mu " *stephanos*" barima a mu nOma. A sEmbE toma a xuli nan kui. A to gbilen Ala ma (xanun dunia xa daa) a naxa Ala xa malekE saxan nde faxa a nun a ra (naxan misalixi tunbui ra). A nu wama Isa faxafe a bari tEmui a nu katafe (diyOrE faxafe BEtilehem) kOnO a mu nO Isa faxade NasarEti (Luke 4) a nun e to nu wama a faxafe (Yaya 8) kOnO e mu nO.

Di xamE Isa nan a ra naxan kisixi SentanE xa fe birin ma a faxafe ra, hali a to faxa wuri magalanbuxi ma, a naxa keli faxE ma a xi saxan nde. A naxa te koore ma, a a magoro Ala yirefanyi ma, a xa a xa mangeya Ɔɔɔ. A na mangE ra yakOsi wure gbeeli nan na (Zaburi 2:6-9) a nun tinxinyi (Zaburi 45:6). MangE singe 2:12 mato; 1 Chronicles 29:23; Yabura 2:7ff; Xɛɛrae xa taruxui 2:29-36 nun Waxayi 3:7, 21 .

Gere naxan nabaxi koore ma a nun SentanE naxan kerixi. Naxan tide na yi yire a kolon ma yi gere raba tEmui na xan ma a nun tinxingni mundun nu na koore ma xan Isa te koore ma. Verse 10 a ma senxi nE a setanE nu bara kerixi kisi to fa; na nan na ki, Isa to faxa, a naxa keli a naxa te koore ma a xa a xa wali Ɔɔɔ

a xa maxOrin gni a xa pama bE. Kɔɔ munfe ra Sentane nu na koore ma ? A nu munse rabafe ? A nu Ala xa mixi sugandixie ɔɔɔɔɔɔɔɔ kɔɔ nun yani. Na nan a ra a nu naxan nabama Ayuba xa kitaabui kui, kɔɔ a mu ɔɔ sese tode a ɔɔma Ayuba kalamude naxan na. Kabi Isa naxan nu bara geeni, a te koore ma, Sentane mu ɔɔma kalamude Ala xa pama xunsaraxi ma ɔɔɔɔɔ.

Rɔmakae 8:33-4 a masenxi xui fiixe ra naxan falaxi be misaalixi xui ra. Nde nOma mixi sugandixie makiitide, ala nan tinxin ma, naxan e makiitima?

Sentane, naxan na kalama, a mu ɔɔma Ala xa mixi sugandixie kalamude yunubi xa fe ra ɔɔɔɔ barima Ala xa Mixi Sugandixi faha ne won ma yunubie xafarife ra, a naxa keli faxe ma, a naxa te koore ma alako a xa won maxandi.

Mangeya naxa fa Isa to mangEya sOtO (sEmBE, mangEya a nun mangEya). Wo Matiyu 28:18 nun Xeerae xa taruxui 2:36 mato.

Gine tOrEma(Ala xa Isirayila) nan nu na dragon xa xOnE ra, Isa to mini a yi ra. Wo a mato a yi sEbeLi 13-16 findixi fe nan na naxan falaxi yi sEbeLi 6 kui. Sentane, naxan nu bara kana a xa Isa faxafe ra, a nu bara yaagi a xa kerife ra koore ma, a na danxaniyatE fOxOra. Alo Isirayila e gixi gbengberenyi ma ala ko e xa e yEtE ratanga Firawuna ma (Zaburi 74:13; Esayi 51:9 a nun Ezekiel 29:3) a nun e naxa e xanin sEgE sExE ma han e naxa e yEtE ratanga (Eksode 19:4), na ki nE danxaniyatɔɔ pama naxa tOrO kOnO Ala naxa e makanta.

Ye xungbe SentanE xa kata singe nan nu a ra danxaniyatOrE ma (Yuwifie xa tOrE). Wo Esayi 8:5-8 mato. Munse Yuwifie xa paxankate rapɔɔɔɔ ? Rɔmakae naxa na raba e to Darisalamu kana ne tongo solofere (70) (A mato Zaburi 144:7 kui).

Yi sora namipɔɔɔɔɔɔ xa laamatunyi xa taruxui masenma. Isirayila naxa tOrE gbegebe sOtO a xa taruxu kui kOnO a naxa nO Ala xa Mixi Sugandixi rafade dunia ma. Sentane nu wama Isa ɔɔɔɔɔɔ kɔɔ a mu ɔɔ. Isa, a xa keli xanbi, a naxa te koore ma a xa findi mangE ra a nun man, a wuli saabui ra, a xa a xa pama maxandi. Sentane mu nu ɔɔma Ala xa mixi sugandixie kalamude yunubi ma ɔɔɔɔɔ. Sentane, a bOgnE, a yagi a nun a bOgnE, a naxa xOnE. KOnO a nO ma naxan nabade a nu lanma a xa danxaniyatOrE tOrO yi bOxi ma. A naxa paxankate ti Yuwifie ma kɔɔ Ala naxa danxaniyatɔɔ pama makanta, dunija pamanee naxa na paxankate rati Rɔmakae to Darisalamu kana. Sentane mu a baxi Yuwifie to ge danxaniyatɔɔ pama ɔɔɔɔɔɔ. Yi buki xaranse naxan fama, a masenma a sigafe ra sie xa baa ma, a fe gbete fenfe naxan ɔɔma a rawalide danxaniyatɔɔ pama xa die ya ma.

Roma mangeya nan nu a ra. Yi buki xaranse 13 a masenma ne a pinne nu Roma xilife kelife pamanee tagi alako a xa a xa wali kobi raba.

REVELASION 13

Dalise naxa mini baa ma

Roma mangeya sugandixi ne a xa findi Sentane xa senbe ra alako a xa danxaniyatɛɛ nama tɔɔɔ.

Ba sube Roma xa mangeya nan a ra (mangee) naxee danxaniyatɛɛ nama tɔɔɔma. Yi buki xaranse 17 a falama a sube "na" tEmui na xan ma mangE nde na danxaniyatOrE tOrO ma a nun "a mu na" tEmui na xan ma mangE nde mu na.

Xun soloferegeya solofere nan e ra roma tixi naxee fari a nun mangE solofere (mangE xungbe). Wo yi buki mato naxan xili Revelation 17. Na sube nu maniyaxi sube saxan nan na, xuruse lanma, ursi nun bartE. Na nan won ratu ma DaniyEli 7 ma, na dalisee nu na duniE mangEya saxan nan ma naxan nu na Roma mangEya yare - Babilon, Media-Perse a nun Grece. DaniyEli 7 xa sube naani nde mu toma be yi buki kui barima sube naani nde nu na Roma mangeya nan kui. Alo daniyEli kui, sube naxan rOma misali ra bama a nun booree xa fe birin kOnO a jaaxu (a tOrO).

Xun xOnE Nero xa faxE nan nu a ra, mangE suli suli. A nu na sube nan na a to danxaniyatɛɛ nama tɔɔɔ (a naxa xɛɛra Pɔlu faxa). A to faxa, jajankate naxa dan (na sube mu nu na) kɔɔ taruxui nde naxa mini Roma naxan a falama a a fama ne gbilende faxe ma. Domician to mangEya tongo, mixi gbegbe naxa a fala a Nero nan kelixi. Na laamatunyi kui, sube naxa keli faxe ma barima a nu danxaniyatɛɛ nama tɔɔɔma.

Naxee sabatixi bɔxi madanxaniyatare nan e ra barima Isa fOxOra mixie na koore ma (v6). Won bara a fahaamu a danxaniyatɛɛ nama findixi Ala xa hɔɔɔmɔlingira nan na, na nan na ki, Ala sabatixi a xa mixie tagi. Wo Efese 2:6 mato; Kolosi 3:1ff nun filipi 3:20. Wo xa ratu a ma yi Kitaabui kui, mixi naxee sabatixi koore ma, e findixi danxaniyatɛɛ nan na, naxee sabatixi bɔxi ma, e findixi danxaniyataree nan na.

Duniya subea kelixi bOxi nan ma a mu kelixi koore ma. A kelixi adama nan ma a nun danxaniyatareya. A misali luxi nE alo yExE yEtE (a Isa misalife) naxan a ma senxi a findixi diinE nan na. A xui alo dragon naxan mu luxi yE yEtE xui ra a ma senxi nE a findixi wule diinE nan na (mangE batui). A naxa siga sigafe ra mangEya kui, a nun tEmui na xan ma danxaniyatOe tondixi mangE xungbe ra, e naxa jajankata.

Tɔɔxuma naxan na xunyi ma. Ala xa walike 144 000 nu bara tɔɔxuma sa e tigi ma sora solofere nde kui alako e xa e makanta Ala xa xɔɔɔ ma. Na sube batulae fan nu bara tɔɔxuma sa e ma alako e xa ratanga na sube xa jajankate ma. A naxa mixie tɔɔɔ naxee mu nu na tɔɔxuma kui. Tarixui kui, Rome naxa

gilde (alo walikEe xa malanyi) ala ko e xa mixie xa duniE yamari a nun mixi naxee mu tinma mangE batude e naxa e xa siwili tinxinyi nun e xa saremati tinxinyi IOE.

Yi kObiri 666a sube kolon ma. Mixi gbegebe bara tOnxO ma sEbEli sEbEli keren keren ma (alo Rɔma kEdi) a nun e bara xili keren keren ma sEbEli 666 sOtO. Na sEbEliE bara Nero kolon, Katoliki pape, Napoleon, Ronald Reagan, a nun na maniEe. Wo xa a xaran a fangnira: yi sEbEli a falama a 666 nan na xamE kEdie ra. Alo solofere a ma senxi kamalixi nan na (ala), senni a masenxi a kamalixi (adamadi). Six saxan a ma senxi a xamE nan a ra. Na masenyi nan ya: Dalise naxan fama danxaniyatɔɛ ɲama magaaxude, wo naxa gaaxu na ra. Adamadi gbansan nan a ra.

Yi buki xaranse 12 ɲɲma ne Sentane xɲɲɲi nun a ɲɲɲe ɲaɲaaxuxi a ma barima a mu ɲɲ Isa faxade. YakOsi a wama danxaniyatOrE kana fe a nun a xa na raba a hayi na tOrE se nan ma. A naxa Rɔma sugandi - a ɲaaxu, a yete igbo, a man ɲaaxu. Sentane naxa ɲɲ fi Rɔma ma alako a xa si birin yamari, a man xa a niya ɲɲxi mixie xa Rɔma batu. Na nan a ra, Rɔma mange Domitian naxa danxaniyatɔɛ ɲama ɲɲɲɲ ki fanyi ra. A nu fama nE bElExE de, ala tantui.

REVELATION 14 & 15

Xui naani nan yi gere xa fe falaxi

Sigi nEnE-Ala xa fangni masen gni nEnE nan a ra (Esayi 42:9ff). Naxee bara kisi Isa saabui ra, nee nan gbansan ɲɲma yi beeti bade. E gbansan nan Ala xa hinne birin sɲɲma.

Xui naani-yi buki naani nan a ra naxan a masenxi a gere naxan na Rɔma nun danxaniyatɔɛ ɲama tagi. E findixi 1) Ala xa tinxinyi nan na. 2) Babilon bara kana! 3) MangE batui mixee na kiiti safe. 4) Keresitan naxee faxa gere kui e bara barakE sOtO.

MangE xaba-danxaniyatɔɛe xa kisi nan a ra (Matiyu 3:12, 20 nun Amosi 9:9, 10 mato).

Resin bogi bafena findixi mixi kobie xa kiiti nan na yi gere kui.

Mixi naxee na yi gere kui e bara kolon. YEtE yEtE nan na sEti keren ma (bElExE a man bOgnE) a nun ginE dimEdi 144,000 naxan na a sEti ma e na bE xui ra bama. Na sEti boore ma, dragon nan na (a xOrOxO, a sEmbE a man xOrOxO) a nun dalise naxan kelixi baa ma, namijɲɲɲɲ wule fale (naxan kelixi ɲɲxi ma), a nun mange fu nun e xa sɲɲɲɲɲɲ nun ɲama gbegebe, e birin na sube tɲɲxuma nan kui. Gere waxati bara a li. KOnO nde fama geenide? A yabi mu nu na siikE kui abada. A yabi bara masen, beenun gere xa fOIO (yi laamatunyi kui). Danxaniyatɔɛ ɲama yaxui fama ne a xa yunubie sare fide a xɲɲɲɲɲɲ ra ɲɲɲ hali danxaniyatɔɛe naxee faxama gere kui, e bara barake sɲɲ !

XOnE tase -Waxati bara a li Ala xa kiiti sa Rɔma ma.

Baa naxan na glase kuimangE kibanyi ya ra alo a falaxi ki naxan na wOyEn 4:6 kui ala xa sEnE nan ma senxi. Laayidi fori kui, serexedubee nu lanma e xa dangi wure gbeeli baa ra beenun e xa so hɔɔmɔbanxi kui. Baa naxan ma sumbuxi tE ra a ma senxi nE a sEmbE soe naxee na mangE kibanyi sEti ma e na e yEtE rasEn fe tOrE kui. Wo filipi 3:10 mato.

Yire seniyanxi naxa rafe tuuri ra. Wo Exode 40:34ff mato; 1 MangE 8:10, 11 a nun 2 Chronicles 5:13, 14. Na ture a ma senxi nE ala nan na kiitisa ra a nun birin lan ma a xa fe birin na kana, a xa dundu a man xa a mato.

Waxati bara a li a xa Ala xa xɔnɛ ragoro yi mixi kobie ma.

REVELASION 16

XOnE see solofere

Seven Bowls parallel and seven trumpets fo yakOsi kiiti safe birin na a mu lanma a xa findi fe keren na. Na fe naxan na yi waxati, a mu findixi mixie xilife ra e xa tuubi, kɔnɔ a findixi fe birin kanafe nan na.

THE BOWLS

1. Fure kobie a nun fure kobie mixi kobie tOrO ma.
2. Baa findi wuli ra, a baa dalise birin faxama.
3. Ye xOrOxOE findima wuli nan na.
4. Soge mixie gan ma tE nan na.
5. Mixie tOrO ma dimi nan kui.
6. MangEe kelife sogegorode e kelixi efirati xure xungbe nan ma.
7. Xui nun xuruxui a nun lanpui; Bɔxi xa serɛn xungbe, nun balabalanyi xungbe xa bira kelife koore ma.

TROMPETE

1. Sansi xOri nun tE, a nun wuli, e sansi gan ma
2. Ge xungbe naxan na ganfe a bara baa findi wuli ra, a yExEe nun kunkuie kana.
3. Tunbui xungbe naxan na tEma ye minse kana ma.
4. soqe, kike a nun tunbuie bara kana
5. Ture nun xuruse naxan kelixi yili bun ma mixie tOrO ma.
6. Sɔɔri xungbe nde naxa keli Efirati xure de ra. Khoure

Ala xa kiiti masen gni mOdEli nde na Sofonia 1:2-4 kui; Yeremiah 5:23ff nun Isaiah 13:10-13, 17-22.

- **Soge tede mangɛe**Naxee bara kisi.
- **Jinne seniyantare saxansie** madaxu ala ko e xa siga gere ma naxan mu nOma rabade (1 mangE 22:19-23).

Ala naxa Rɔma nun a xa sɔɔrie ragata. Wo nu a ma gnOxun ma ye mu na xure kui, ye mu na xure kui, geya yo mu na, xure yo mu na, fate ma sElExun, fate ma sElExun soqe ra, bOxi sErEma a nun gbeti 100-pound naxan birama e fari e fama nE "cry uncle", e fama nE. Kōnō

E Ala konbima tun! Yigi yo mu na e be. Na se ndee naxee na bOxi kui e rafala xi xanbi. Taa kanafe xa fe birin na yi kitaabui 17 nun 18 nan kui. Armagedon gere na yi kitaabui 19 nan kui. Dragon xa bɔnbɔfe na yi kitaabui 20 nan kui.

REVELATION 17 & 18

Babilɔn nun subee bara kolon

Yaxui naxan na yi gere kui, a findixi Rɔma nan na - danxaniyatɔe tɔɔɔma

Langoe xungbeRɔma toxi nE a findixi yulE sEmbE nan na. Wo a xa kolonpi tɔnxumae mato:

1. A dOxO xi geya solofere nan fari 17:9.
2. A nan dunia yamarima Yaya xa waxati 17:18.
3. A na danxaniyatOrEe tOrO ma a xOrOxOE ra. 17:6 nun 18:20, 24 .
4. A tan nan na saremati xungbe ra duniE ma Yaya xa waxati. 18:3ff, 11ff, 15-19.
5. A sEmbE soxi a nun a malixi sOre sEmbE ra (mangEe) rome. 17:3, 7.
6. A bara kana a yEtE xa sOre sEmbE ra. 17:16, 17.

DaliseRɔma mangɛe nan nu danxaniyatɔe pama tɔɔɔma.

1. Augustus (27 BC-14 AD)
2. Tiberius (14 AD – 37 AD)
3. Caligula (37 AD – 41 AD)
4. Claudius (41 AD – 54 AD)
5. Nero (54-68 naxan danxaniyatOrE tOrO ma)
6. Vespasian (69-79 - mangE nan nu a ra tEmui na xan ma John nu na laamatunyi sOtOxi).
7. Titus (79-81 - naxan luxi, a mangEya, gnE firin bun ma)
8. Domitian (81-96 - na xan naxankatE xungbe fOIO a nun a findixi sezare dOnxE ra).

Dalise " nu na"Nero nun "**mu a ra**"a nun Vespasian naxan a masenxi a sube "nu na" tEmui na xan ma Rɔma nu na danxaniyatOrE tOrO ma a nun "a mu na" tEmui na xan ma Rɔma mu nu na tOnxO ma tE nan ma. A nun Domitian na dalise naxa mini bOxi kui ala ko a xa tOrE fOIO.

Yaya to yi sEbEli sEbE, mangE suli nan nu bara faxa(Augustus han Nero), keren nu na (Vespasian), keren nu fama (Titus) a nu lu ma waxati dunke (gnE firin). Na sube (naxan mixi tOrO ma) nu na Domitian nan na, mangE solo masaxan nde nan nu a ra naxan nu na Sesa xabilE kui kOnO a nu lanma a xa bOxO.

Feri fua nO ma findi de mangEe ra bOxi gbEtEe ma na xan e masoxi roma ra. KOnO taruxu fe fangni nan ya Domitian dangi xanbi mangE fu nan nu na e nu na eglisie tOrO ma. Na birin nu lanma e xa bɔɔɔ.

Na mangE fu naxee nu na Domitian xanbi ra e fan nu danxaniyatɔe pama tOrO ma.

- 1) Trajan (98-117)
- 2) Hadrain (117-138)
- 3) Antoninus (138-161)
- 4) Marcus Aurelius (161-180)
- 5) Septum Sever (193-211)

- 6) Maximinus (235-238)
- 7) Deices (249-251)
- 8) Valerian (253-260)
- 9) Diocletian (284-305)
- 10) Galerie (305-311)

Na yEtE kanyi kolon xi nE a xili Rome, na nan na sare mati sEmbE ra. A nu xOrOxO a nun a xa binyE fatanxi rOma sOre sEmbE nan na. Keretie xa yaxui xungbe naxan na Kitaabui kui, na nan nu na Rōma ra, naxan nu na siwili nun sarematie xa mangeya bun ma. Na masenyi nu a masenma a Rōma fama nE birade.

Babilōn bara bira - Rōma bara bira

DuniE sarematie-Rōma mangeya xa fe naxan masenxi be, a findixi yuleya senbe nan na. Won bara a to Rōma mangeya findixi fe saxan nan na: Siwili nun sōri senbe (dalise naxan kelixi baa ma), wule diine naxan findixi mangE batui ra (namijōnme wule fale xa na mu bōxi sube) a nun yuleya senbe (Babilōn ginE kanyi). Na ginE nu sabatixi bElExE nan kui (v7) a naxa sarematie findi bannae ra (v3). DuniE sarematie (mangE batui) e naxa wa a to bira barima e bara e xa saremati bore IOE (v11-14, 19).

yEtE kan-Xa mixi nde a yEtE mati, a fangni ra, a fate ra, xa na mu a ra a yEtE ra ala ko a xa kObiri sOtO xa na mu a ra a xa kObiri makanta, na nan xili prostitution.

Taa sEmbE ra a nun taa rafan mixie ra Ala bara a makiiti a xa yunubie xa fe ra danxaniyatOrE ma. A luxi nE alOxE ra mixi birin bE naxee a ma gnOxun xi e yEtE ra. Wo naxa Ala xa die tōtō!

Ala naxa taa xungbe naxankata naxan nu senbe gbo, barima a nu bara yunubi raba danxaniyatōe ra. A luxi nE alo marasi mixi birin bE naxee a ma gnOxun xi e yEtE ra. Wo mu nōma Ala xa die tōtōde.

REVELASION 19

YExE yEtE xa futi xiri nun yaxuie xa bElExE

Danxaniyatōe nama bara barake sōtō, naxankatōe fan bara kana

Yire naxan tefe abadan-na xui keren nan falaxi Edom (Esayi 34:10) nun Sodoma (Jude 7). A ma senxi nE ala xa bElExE birin na.

Won Marigi Alatala xa mangeya-Ala bara duniya yamari temui birin. Waxati yo mu nu na a mu nu na fe nde xun ma. Xa i a fala ala na mangE ra yakOsi a masenxi nE a bara wali ala ko a xa a mangEya masen. Waxati n de, Ala tin ma a yaxuie xa wali. Na kui; A keli ma ala ko a xa e xa walie dan, won a falama a a nan mangE ra bama xa na mu a mangE ra.

Yexexyōre xa futi xirife-Isa nan na yEtE ra a nun danxaniyatOrE nan a xa ginE ra (Efesi 5:22-33). A ma senxi be sEwa nan na, binyE a nun sEwa danxaniyatE bE.

A ma goroxi alo ginE ginE-A naxa a yete ragoro a xa tinxinyi wali ma.

Soe fixE-yi laamatunyi kui, Isa keren nan nu na soe fiixe fari.

A xili-a ma senxi a xa fe ra, a xa fe fangni a nun a xa mixiya. A keren nan xili kolon mixi yo mu naxan kolon barima mixi yo mu na naxan maniyaxi a ra. A xili findixi marasi fangni nan na, ala sEmBE, baba abadan, bOgnE mangE, nOndi, wOyEn, mangEe mangE a nun mangEe Marigi (Esayi 9:6).

Wuli na a xa donma fari--A wuli nan a ra? Mixi faxaxie wuli? Xa na mu a yaxuie wuli?

santidE xOrOxOE-Wo v21 mato. Na santidεgema nan a niyama yaxuie xa faxa. A foxirabiree mu nu gere tima e yete xa geresosee ra. Isa xa santidεgema noma yaxui birin na (Eburu 4:12 nun Efese 6:17).

Ala xa donse-a na buzzard nan gbansan bE! Na menu findixi yaxui faxaxie sube nan na. Na xili tixi beenun gere xa FOIO barima a yabi mu nu maxOrin xi.

tE xure-Xa mixi nde so tE xure kui (dalise, namijonme wule fale, jinne nun yunubitεe) na nan findixi a xa wali raponyi ra. E bara mini gere kui! Na jinne mu nu wolixi te kui sinden barima a man fama ne wali rabade yi laamatunyi kui. Mixi faxaxie (naxee faxaxi Ala xa Mixi Sugandixi ra a nun naxee faxaxi dalisee xa wali kui) e birin fama nE kelide kOnO Roma mangEya mu fama a xa fe kobie rakelide sOnOn.

Roma xa binye findixi seewe nan na mixi birin be naxee torkoxi a belexe senbema nun naaxupa bun ma. Na seewe nu luxi ne alb futixiri xulunyi, ginedimedi a xa xanuntenyi rasenema dennaxe. Na yire gbEtE, mixi nexa nu danxaniyatOrE tOrO ma e nu bara bEExE xungbe sOtO a nun yagi xungbe. Xa a sa li e mu xilixi futi xiride alo sEnEtEe, danxaniyatOrE yaxuie naxee nu bara e bOxO, e nu fama e don de xOnEe ra naxee nu xilixi e xa sube faxaxie. Roma (na nan na ki, Roma mangeya naxan Ala xa Mixi Sugandixi nun danxaniyatεe nama torkoma) a bara n a ra alako a naxa keli koxi. Ala xa koxe bara gbo a ma.

REVELASION 20

Jε wulu keren nun mangeya xungbe kiiti safe

Sentane bara bEExE birin na a xa rome yusife ra eglise ma

Maleke naxan kelixi koore ma-Yaya na boxi ma yi laamatunyi yire nde.

Wo xa na xure sanyi sOtO-Sentane, naxan xili falama tunbui naxan biraxi koore ma, yi buki xaranse 9 kui, yi sanyi nan nu na a yi ra, koxi yakoxi maleke nde na a yi ra naxan kelixi koore ma naxan a masenma a Sentane bara n.»

IOxE. E findixi mixi faxaxie nan na, e man fama nE balode e xa findi mixi faxaxie ra. Verse 5 nan a ra. Xa i wama a kolon fe, i xa yi buki xaran v4 na xanbi v5b: ("Kristian martirie naxa balo e man naxa mangEya raba Ala xa Mixi Sugandixi ra gnE wulu keren bun ma. Yi nan findixi marakeli singe ra.") Isa yaxuie naxa faxe gnE wulu keren bun ma a masenxi nE a e bara bOxO e xa gere kui Ala xa Mixi Sugandixi nun danxaniyatOrE tagi. A mu a masenxi waxati yati nan ma.

Marakeli singe-yi nan findixi Isa xa fe ra mixi faxaxie xa keli faxE ma. A xili falama « singe » barima Yaya fama nE kelide faxE ma a firin nde. Ala xa walikEe nun sube walikEe birin faxe nE faxE singe nan kui kOnO mixi fangni nan gbansan na keli singe kui. Marakeli singe findixi baloe nan na a nun mangEya ra kOnO marakeli firin de findixi faxE firin de nan na. Na masenyi nan ya: mixi faxaxie naxee na Ala xa Mixi Sugandixi xa fe kui, e fan na geeni nan kui ab Ala xa walikEe naxee na balofe.

Ala xa sEreXEdubee... mangE 1000 gnE - yi mu a masenxi Isa xa mangE waxati nan ma kOnO sEniyEtEe xa mangE waxati nan ma. Yi yire, waxati mu a ra, kOnO geeni nun duba nan a ra. Naxan nu na e yi beenun e xa faxe (sErEri mangEya), na naxa lu e xa faxE xanbi. Ala xa konyie nan geenima dunija nun faxE kui.

SentanE naxa si gbEtEe madaxu (a man)-Sentane luma nE a xa wali ra dunija ma alako a xa Ala xa konyie xa danxaniya xun nakana.

Gogo nun Magog-E mu findixi mixi yo ra kOnO e mu findixi mixi yo ra alo e nu falaxi ki naxe Ezekiel 38, 39 kui. Yi masenyi nan ya yi yire firin birin: Ala a falama a xa pama be: «N bara wo makanta, n bara wo ratanga yi tɔɔɔe kui, n man fama nE na rabade wo hayi na naxan ma temui birin.» A tide na yi yaxui nEnE xa gboe nan ma (a findi naxan yo ra) a nun Ala e bOxO ma ki naxE. Danxaniyatɔee, wo naxa kontɔfili Ala xa waxonji nun a xa nɔe ma alako a xa wo makanta yaxui birin ma, yi waxati xa na mu tina! Yi masen gni naxan fatanxi pre-millennial theories ra: Fe birin naxan na Ala xOnE gbegbe rafafe duniE kui, SentanE mu walima dEndE xEn, Ala xa walikEe gbansan nan na, a fama nE kana de (a gbengben gnira xa wo laxi a ra a mixi mu nOma gbilen de a xa diinE ma).

Ibulisa naxa woli tE xɔɔra-Tɛ misaalixi bɔɔɔfe birin na. Mixi yo mu gbilen ma a to bara woli tE xure kui. Na mu findima abadan paxankate ra, Ala xa pama xa geeni nun Ala yaxuie xa nɔe nan a ra.

Kibanyi fixE xungbe-a mu findixi kiiti IOxE ra naxan ma mixi birin lan ma e xa mini IOxE keren. Na luxi nE alo DaniyEli 7:9-12 ROma (naxan naani nde) kiiti saxi dEndE xEn.

Marakeli firin de-Na sube batulae bara keli faxE ma. Ala xa walikEe mu na barima e kelixi gnE wulu keren nan ma (naxan na laamatunyi kui).

Yi laamatunyi kui, pinne na xirixi nE wulu keren bun ma alako a xa a masen a a bara nɔ a ra ki naxe a xa gere kui danxaniyatɔe pama be Rɔma saabui ra. A bara a yEtE rabolo waxati nde bun ma barima rOma dangi xanbi a fama nE fe gbEtE raba de e man fama nE na fe mOxOyEn de. Naxankate masenxi seniyentɔee xa masenji nan na (naxee baloxi a nun naxee bara keli faxE ma) e na mangeya rabafe e man na kiiti safe xunnakeli kamalixi kui. Yi sEBeli a falama

Eglisie xa geeni birin a nun SentanE xa geeni a nun eglisie naxan nu na Rōma mangEya tOrO fe.

Yi sEbEli a falama:

Eglisie xa geeni kamalixi

kerin. Rōma xa tōrE kui, danxaniyatE ndee faxama nE.

b. E dOxO ma kibanyie ma e man kiiti sa gnE wulu keren bun ma

c. Mixi faxaxie kelixi faxE ma ala ko e xa mangEya raba Ala xa Mixi Sugandixi ra gnE wulu keren bun ma

SentanE xa bEIExE birin

kerin. SentanE bara nō a xa katafe ra a xa danxaniyatE ŋama kana Rōma mangEya saabui ra

b. Rome naxa goro a naxa IOE

c. SentanE xa fe naxan fama rabade tina si gbEtEe ra a fama nE kana de

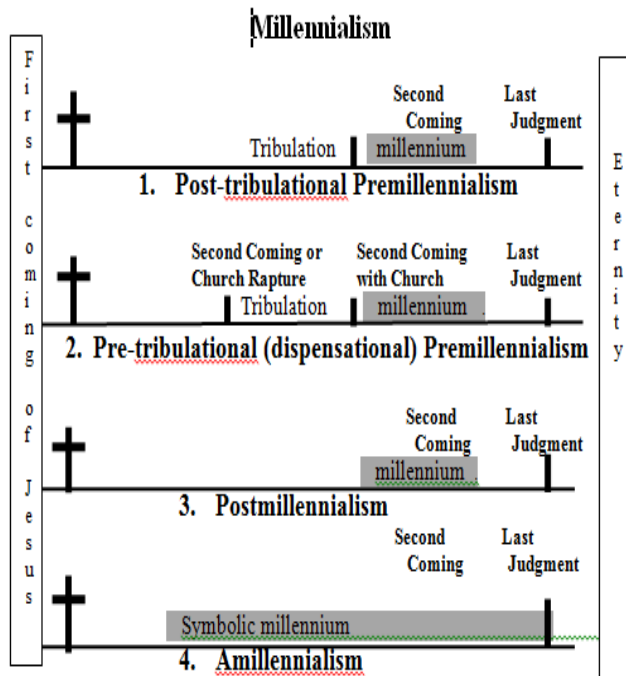
d. SentanE bara kana

eglis naxan nu na roma mangEya tOrO fe.

kerin. Na laamatunyi kui, fe fanyi nun fe ŋaaxi gerefe kui, na sube batulae birin faxama ne

b. Naxee faxaxi gnE wulu keren bun ma

c. ŊE wulu keren dangi xanbi, sube xa konyi faxaxie naxa keli faxE ma, e naxa makiiti, e naxa faxa tE kui.

en.wikipedia.org/wiki/Postmillennialism

Yi masen gni "millennium" mu toma angle xui kui. A kelixi Latin xui nan ma naxan wama a falafe ŋE wulu keren. A fasari ki wuyaxi nan ya:

Premillennialists na tongo Ala xa Mixi Sugandixi xa mangEya mu sabatima sinden a nun a xa fafe firin de duniE ma a nun a fate ra a fama nE a tide singe ra, na xanbi a fama mangEya rabade gnE wulu keren beenun taruxu xa Ꞗꞏ.

Dispensationalists wo xa la a ra a Isirayila nun danxaniyatOrE tagi rasama, a nun Ala fama nE mangEya dɔxɔde Isirayila bɔxi ma nE wulu keren bun ma Na kui, Ala xa Mixi Sugandixi, a gbilen xanbi, a fama dunia yamaride kelife Darisalamu Ꞗe wulu keren bun ma.

Postmillennialists wo xa la a ra a Ala xa Mixi Sugandixi xa mangEya tixi nE a xa fa singe nan ma, gnE wulu keren findima waxati fangni nan na mangEya naxan buma han taruxu ra Ꞗꞏ ma a nun Na dangi xanbi, Ala xa Mixi Sugandixi fama nE a firin de taruxui raꞖonyi.

Amillennialists wo naxa tin yi sariyE yo ra, kOnO fe wuyaxi nan a ra. E ndee laxi a ra a waxati yo mu na naxan misaalixi gnE wulu keren na, kOnO Ala xa Mixi Sugandixi nun a xa sɛniyɛntɔɛɛ xa nɛ kamalixi Sentanɛ nun a xa walikɛɛ birin xun ma .

Mixi gbEtE gbEtE nun politiki, diinE a nun duniE, e fan na millennialism misalie nan kui.

Naxan singe nu na premillennialism ma naxan nu na danxaniyatE kui a nu xili Marcion (AD 85- 160). Marcion naxa tin Layiri Fori yusife ra a nun Layiri Foni buki gbegbe naxan mu sEbExi Pɔlu xa sEbEli ra. A tan nan na mixi singe ra na xan danxaniyatE singe kanaxi danxaniyatE singe ma ala ko a xa Ala xa Mixi Sugandixi gbilen fe ma. Marcion mu laxi a ra a mixi fama nE a yEtE ra, na nan a ra yire yo mu nu na a xa duniE kui a xa fa firin de ra. A nu laxi a ra a adama gbegbe fama nE lɔɛde. A naxa Layiri Fori nun a xa sɛriyɛ matandi. Mixi gbEtE naxee nu na Nicean singe ra e nu na Irenaeus, Justin, Theophilus, Tertullian, a nun Hippolytus kelife Rome. en.wikipedia.org/wiki/Premillennialism

REVELASION 21

Darisalamu nɛɛnɛ goroma nɛ kelife koore ma

Danxaniyatɔɛ pama bara geeni sɔɔ

Koore nEnE nun bOxi nEnE -Keretie xa fe bara findi fe nEnE ra yakOsi. 20:11 kui won bara koore nun bOxi to e na e gife ala ya ra. Na nan findixi Ala xa gere ra tinxintaree xa duniE ma. Wo Esayi 13:6-22 mato; 2 Peter 2:5; 3:6; Esayi 34:1-17; Nahum 1:1-5 nun Sophaniah 1:2f. Ala xa kiiti xui pamanɛ ma, na pamanɛ xa dunija kanafe nan a ra. Na kui, duba xui naxan fima pamanɛ ma, na nan a ra. A fe birin masarama nɛ. A koore nEnE nun bOxi nEnE fima e ma a xa mixie xa sabati naxan kui. KoorE nEnE nun bOxi nEnE findixi fe nEnE nan na, yire nEnE xa na mu fe nEnE. Wo Esayi 65:1ff xaran wo a kolon a koore nEnE nun bOxi nEnE nan nu na Darisalamu bE a nun sEwa.

Baa mu na sɔꞏꞏ-Rɔma dunija birin (naxan kelixi dalise ra) bara lɔɛ.

Taa seniyeŋxi, Darisalamu nɛɛɛ-Danxaniyatɔɛ nama, Yɛɛɛyɔɛ xa gine.

A gorofe kelife koore ma-Danxaniyatɔɛ nama kelide koore nan ma, Ala nan a ra. Dalisee naxee kelixi bOxi ma e naxa a masen a e kelixi adamee nan ma. Wo Waxati 13 nun Daniyeli 7 mato.

GinEdi naxan nu na futi kui-A mu nOxunxi, a wuli rafelenxi a man bOxOxi kOnO a sEnxi, a mu yunubi yo rabaxi a man sEwa xi.

Wo yaye birin maxa-Danxaniyatɔɛ nama xa tɔɔɛ dangixi (a nun naxan na yi waxati) bara dangi. Wo a misaali Esayi ra. 14:3; 30:19; 35:9 nun 25:8.

Faxe mu luma sɔɔɔɔ-Rɔma mu fama mixi faxade sɔɔɔɔ.

Ala xa Mixi Sugandixi xa ginE-Yi findixi misali nan na danxaniyatɔɛ nama xa fe ra, naxan na yakOsi, danxaniyatOrE a nun geeni. Yi mu findixi koore ra kOnO danxaniyatOrE nan a ra naxan goroxi koore ma (Ala xa kelide). A yanbama koore ma nOrE ra.

Banghi kaké-A makantaxi, a ma kantaxi a man ma kantaxi.

Fondation fu nun firin-Danxaniyatɔɛ nama naxa ti Isa xa xɛɛra fu nun firinyie saabui ra. Efesi 2:20 (danxaniyatɔɛ nama tixi e xa xaranɔi nan fari).

Wo taa maniya-a xa sEnE nun a xa nOrE masen (Ezekiel 42:20 mato). Yi findixi kube nan na (foursquare) alo juife xa salide nu na kibe nan na. Ala sabatixi taa nan ya, Babilɔn mu a ra yunubi sabatixi dɛnnaxɛ. Ezekiel naxa a fala a xa hɔɔɔɔbanxi maniya (43:10-12) «alako Isirayila bɔɔɔɔ xa yagi sɔɔɔ e xa yunubie ma, e xa hɔɔɔɔbanxi ki masen ... alako e xa a ki nun a xa sɛriyɛ birin suxu.» Na maniye wɔyɛnma seniyeŋfe nan ma. A xa gboe a falama "nOrE nun makanta" a man, 1500 miles te kore, a ma kuya a nun a ma kuya.

Yaspe tE nan... - salide xungbe nan a ra.

salide yo mu na-danxaniyatɔɛ nama findixi Ala xa hɔɔɔɔbanxi nan na. **soge xayɛ mu na**-xaxili ra sEmbE soxi.

Si birin jɛɛɛma a xa naiyalanyi nan kui-Xa yi findixi abadan nan na, sie kelixi minden? Naxee birin mu kisixi yi laamatunyi kui, e naxa siga tɛ xure kui. Danxaniyatɔɛ nama nan na naiyalanyi ra, a xa wule kui, namance xa lanlanteya nan a ra, danxaniyatɔɛ nama naxan nu rapaaxuxi, a nu bɔɔɔɔxi, a dɔɔɔxi geya nan fari yakɔsi.

NaadE mu balan ma abadan-Na nan na lanlanteya ra, kOE yo mu na naxan ma naadEe balan ma ala ko geresoe naxa so.

Se seniyeŋtare yo mu na-Mixi seniyeŋxie nan gbansan nɔma sode salide kui (naxan bara raseniyeŋ Isa wuli saabui ra).

Yi misali nan a ra taruxu kui, danxaniyatOrE xungbe nan a ra, abadan mu a ra (xali nOndi naxan na be a fama lude abadan, kOnO a ma senxi nE). A mu findixi danxaniyatɔɛ pama ra naxan na koore ma. Han to a yanbama sie tagi, a naiyalanyi ramini mixie be naxee ɲerema dimi kui. Danxaniyatɔɛ danxaniyatɔɛ pama bara geeni, e bara nɔrɛ sɔɔ, e bara e makanta, e bara sɛɛwɛ sɔɔ, e bara seniyeɲ, e man bara kawandi ti. Na nan danxaniyatE danxaniyatOrE ma senxi waxati birin.

REVELASION 22

Marakolon nun xili

Kisi ye xure-Yaya 4 kui, Isa yi misaali nan yusima barake birin xa fe ra, naxan fama Ala xa die lide. Yaya 7:37-39 kui, Isa yi misali nan yusima Ala Xaxili Seniyeɲxi xa fe ra. A masenxi sEbEli kui a danxaniyatEe bara kisi ye min sinden. Won mu lan won xa a mame han abadan alako won xa a min. Wo a mato Ezekiel 47:1-12 kui, yi findixi duba nan na Ala naxan fixi tinxintɔɛɛ ma, naxan kelima Ala ma tinxintɔɛɛ saabui ra sigafe ra duniɲa yiree ra naxee mu kanaxi, a nun yire faxaxie.

Ala nun Yɛɛɛyɔrɛ xa kibanyi-Ala xa kinikini nun a xa nɔɛ malanxi menni nɛ. Xa a nu na abadan, a nu fama nE yEtE diyOrE to gbilen Ala yi (1 Korinti 15:24 ff).

Wuri burExE-Eglisiya xa sɛrɛɛɛ naxan fima pamanɛɛ ma naxan mixie rayalanma, na nan xili kawandi wali. Danxaniyatɔɛ, geeni, nɔrɛ, barake danxaniyatɔɛ pama kawandima. Won xa findi na salide ra to!**Wo a yatagi to**-Ala nun a xa danxaniyatE tagi rasa

Wo xa mangeya raba abadan-Waxati 5:10 a falama a sErEtie mangEya nan na duniE ma. Wo xa balo xa na mu wo xa faxa, seniyeɲɔɛɛ nan mangeya rabama.

Wo naxa yi masenxi balan tɔnxuma ra-E naxa a fala DaniyEli bE a xa a xa laamatunyi ra sEbE barima a kamali waxati nu makuya (gnE kEmE naani - DaniyEli 8:26). Na laamatunyi mu nu lanma a xa balan barima a kamali waxati nu bara makɔrɛ.

Tinxintaree xa tinxintareya raba-Na mu mixie ra limaniya ma e xa fe kobi raba kOnO a masenxi nE a mixee walima e xa sariyE nan ma.

Wo xa tin kisi wuri ma-Duniɲa wuri na taa kui, danxaniyatɔɛɛ nan gbansan sabatixi naa. Na tinxinyi findixi sEmbE nan na naxan fixi mixie ma naxee na Isa yi ra kOnO na tinxinyi nO ma tongode danxaniyatOrE birin yi ra. Yi mu wOyEn ma abadan ma a nun yi sariyE "xaxili keren kisi tEmui birin" a mu fatanxi kitaabui ra. Waxati 2:10 laayidi tongoxi nE a fama nE kisi sOtOde mixie bE naxee tinxi han faxE. Isa naxa laayidi tongo naxan nu bara geeni, a naxa a fala, «N mu a xili kanama kisi buki kui» (Yabuxi 3:5). A masenxi nE a mixi naxee bara e yEtE rabolo, e xili fama nE kanade kisi buki kui.

Fure gbege saxi a ma-Mixi naxee yi Kitaabui masarama kabi a sɛbɛ lɔxɔɛ, e nɔma tɔɔrɛ sɔɔɔde di naxan sɛbɛxi yi Kitaabui kui? Fe saxan nan gbansan na:

- 1) Fure birin naxee maniyE raba ma e fama nE kelide faxE ma ala ko e xa balo tOrOxE kui waxati naxan ma tOrEe bara kamali.

- 2) Mixi faxaxie birin naxee na walife e fama nE na fure mOXOyEn sOtOde e na e xa simaya kui (na nan na ki gere nukleErE nan na bOXi ma, sinuwae xa sOre xa keli faxE ma, sOrE gbege, baae nun xuree findi wuli ra, gog nun magog xa keli faxE, a nun na maniE gbEtE.
- 3) Naxee maniyE raba ma e mu fama tOrO de fure ra naxan sEbExi yi buki kui. (Na nan a masenxi a gbaloe xa findi misali ra Ala xa kiiti ma mixi kobie ma xa na mu a xa gaxui findixi fe fufafu nan na).

KIBUI MAXE

"Yi buki xa fe xungbe findixi dundui nan na a nun lanlanteya ra naxan fama nE sOtOde. A xa kira keren ma, Kitaabui a falama foye xungbe nan ma naxan fama. Moukha a toxi nE a duniE bOgnE findixi koore mangE kibanyi nan na. Ala nun yEtE di nan mangE ra - Itali mu a ra. Moukha naxa a to tE nan ma senxi, tOrE naxa rakolon a nun see naxa jaxankata a fangni ra. Moukha naxa mixi sEnEe to e nu na e yEtE ratangafe xOnE ma naxan fama fade mixi kobie ma; a naxa duniE to, a keren keren ma, a na gerefe; a xa baae nu bara wuli rafe alo a xa ye yire; a xa yulEya kana nE a nun a xa sOree naxa bOXO e xa naafuli sOtOXi tEmui; a xa alae naxa jaxankata, a xa jama nu na gerefe e xa fe kobie kui. Moxo naxa Egilisi to mixi tOrOXE bun ma a nun seedee na kawandi tife dugi ra, faxE nan e mamE tima. KOnO moxo naxa a **toyire sEniyE kuisuxu** a nun seedee xa kawandi raba tinxin gni kui, a faxE xanbi, e xa tinxin gni ra kelife faxE ma. Muxu bara Ala xa jama to gbengberenyi ma, kɔɔ muxu bara e to e nu balofe tɛmɛ naxɛ, Sentanɛ mu nu nɔma walide bɔxi ma a nun koore ma. Muxu bara a to Rɔma nu na wuli nun tɛ nun tuuri kui. Rome toxi nE a xa fe birin kui kelife siwili tOrE ma baa dalise ma han diinE kobi, bOXi dalise. A nun Ala naxan sEmbE birin na baa sube nan na. a nun Rome (Harlot) xa sEmbE naxan na a xa saremati kui a mu ganxi mixi yo bElExE ra a man ganxi alo Nero xa tE naxan mu ganxi - abadan a nun a birin na. Won bara Rɔma rapɔnyɛ to naxan masenxi Armagedɔn gere kui, won man bara bɔximase xui mɛ a nu xirixi a ra, a nu na a raxafe jɛ wulu keren bun ma, seniyentɔɛ, baloxie nun faxaxie, e nu dɔɔxi e xa mangeya fari e Marigi sɛti ma! Muxu bara na taruxui birin to, naxee faha na sube xa wali kui. E naxa e rakeli mangE kibanyi ma kOnO e naxa faha sanmaya keren, a dOXOde, tE xuree kui. Won bara a mE ala ra, waxati dunke kui, jinnɛ rabolofe ra, a jinnɛ xa katafe birin fama nɛ kanade, waxati birin nun yire birin. Na xanbi moxo naxa Ala xa danxaniyatOrE to. A bara findi a xa wali ra; a xungbe a nun a binyE a xili nun a misali ra; a sEmbE mu nOma; intime a xa malan boreya kui; duba nan a ra duniE bE a nun a Marigi xanuxi. A xa tina na lan a ma a nun a xa geeni na abadan!"

(Kabi REVELATION Jim McGuiggan nan a sEbE, Looking into the Bible Series, International Bible Resources, Lubbock, Texas, 1976.)

Waxati fatanfasi naxan mu lanxi a ma Randolph

Dunn nan a sEbE

SariyE 1

Waxati singe Yaya Xɛɛra

Domitian nu laxi namijɔnmɛɛ xa masenyie ra, a nu a yetɛ xili falama ala ra. Nɛ tongo solomasaxan nun senni (86) bun ma, salide nde tixi domitian xa fe ra efese. Yaya xa tOnxO ma mangE batui ma, a nun a xa xibaaru fangni kawandife, na naxa so Domitian tuli ma a naxa a niya a xa fe nde raba. Nɛ tongo solomanaani nun naani (94) kui, Yaya fori naxa rasiga Patmos bɔxi ma.

(drivethruhistoryadventures.com/john-exiled-to-patmos)

Xɛɛra Yaya naxa xɔɛɛɛ sɔɔɔ, a nu nɔma findide a xa forija xa fe ra, a naxa gbilen bɔxi ma naxan xili Turuki to. A faxa nE fori ra waxati nde AD 98 dangi xanbi.

(gotquestions.org/apostle-John-die.html)

A nun Eusebius a nun mixi gbEtee, won lan ma won xa sEbEli xa kerɛ Patmos mangE Domitian xa waxati (81-96). Domitian faxa xanbi, xɛɛra naxa gbilen Efese Trajan xa waxati, a naxa faxa Efese nɛ kɛmɛ keren bun ma a xa simaya xungbe kui. (Eglise xa taruxu III.13.1)

(puritanboard.com/threads/apostle-john-polycarp-and-patmos.79254/)

Isa Nasaretika

Isa, alo a falaxi ki naxan na layiri nEnE kui, a nu lanma a xa faxa wuri magalanbuxi ma IOxE naxan xili juma IOxE naxan xili "International Geology Review," a findixi bOxi xa sErEn gni nan na naxan nu na baa dE ra, naxan nu na kilomEtre fu nun saxan kelife darisalamu. Matiyu 27, a falama a bOxi xa sErE nan nu na wuri magalanbuxi ma: "Isa to gbelegbele a xui itexi ra, a naxa faxa, na waxati ma hɔɔɔɔbanxi xa dugi naxa itaxun firin kelife koore ma han a bun ma, bɔxi naxa sɛɛɛn, gɛmɛɛ naxa itaxun, gaburie naxa rabi." (livescience.com/20605-jesus-crucifixion.html)

Sɔlu naxan kelixi Tarse – Pɔlu

E to nu a magorofe, Etiyɛn naxa Ala maxandi, «Marigi Isa, n nii rasuxu.» Na tɛmɛui a naxa a xinbi sin, a a fala a xui itexi ra, «Marigi, i naxa yi yunubi dɔɔɔ e ma. A to gɛ na falade, a naxa xi, a naxa faxa, Sɔlu nu na naa, a nu tinxi a xa faxa.

Na IOxE, naxankatE xungbe naxa mini Darisalamu, e birin naxa yensen Yudaya nun Samari, fo xɛɛrae. Ala xa mixie naxa Etiyɛn ragata, e naxa a xa fe raxɔɔ ki fanyi ra, kɔɔ Sɔlu naxa danxaniyatɔɔ nama kana, a naxa siga banxie kui, a naxa xɛmɛɛ nun ginɛɛ xanin geeli kui.» (Xɛɛrae xa taruxui 7:59-8:3)

Sɛnbɛma Pɔlu xa faxɛ xa fe yati mu kolonxi, kɔɔ taruxui a falama a a xunyi bolonxi nɛ Rɔma, na nan a niya a naxa faxa a xa danxaniya xa fe ra. A xa faxE nu na danxaniyatEe faxafe nan ya ma naxan nu yamarixi roma mangE Nero xa yaamari bun ma tE xungbe to mini taa kui 64 AD (britannica.com/biography/Saint-Paul-the-Apostle)

Nero (54–68)

MangE Gayusi (Kaligula) faxafe ra, 41 AD Claudius nan findi mangE ra (41- 54). Barima Yuwifie nu na fe naxaxi rabafe Chrestus xa marasi ma, a naxa

[Klodi] naxa e keru Rōma. Na nan a ra Rōma taruxui sɛbɛma Suetonius naxa a sɛbɛ fe ma naxan nabaxi Rōma ɲɛ tongo suuli nun firin (52) dangi xanbi. Xa na mu “Chrestus” a lan ma a xa findi kiraya ra burocrate naxan mu nu a kolon a nu Christus xili falama naxan ma juife nu wOyEn ma. Na wOyEn mOdEli Yuwifie nun Keresitan tagi mu nu kolon xi; misali ra, Efese. (Acts 19)

Claudius nan nu na mangE singe ra naxan nu bara danxaniyatOrEe tOrO (naxee nu na juife diinE kui) — barima, a luxi nbE, a nu bOgnE kana ma. Agripina naxan nu na a xa fe ra bama, a naxa nO a xa xamE ra limaniyade, Claudius, a xa a xa di Nero tongo a nun a xa a sa, Claudius xa di singe ya ra, mangE singe ra. A nga xa kOntOfili mu nu rafanxi a ma, a naxa Claudius faxa, a nun Nero naxa duniE yamari a gnE fu nun solofere, a naxa yamari kelife AD 54 han AD 68 waxati ma Senate naxa a yamari a xa faxa a xa yanfanteya ma.

Nero, xamE nan a ra a yae gbeli, a xunxure xungbe, a furi minixi, a sEngni ma sElExun, mangE xungbe nan nu a ra a nun mixi kobi, mixi nan nu a ra naxan nu duniE yamarima a waxOn gni nun gaxui ra. A naxa a nga faxa santidE ra a xa yanfanteya ma a nun a xa ginE Octavia naxa a xunyi bolon yEtE ma. A naxa Octavia xunyi masen a xa ginE bE, Poppaea, naxan gnE wuyaxi dangi xanbi a naxa a faxa a di bari tEmui.

Yuwifi kike fu nun solo masaxan kOE, 64 AD, tE naxa mini rome taa xungbe kui. Foye naxan mini xi tEmui, na tE naxa siga mafuren banxi xungbe kui wuri ra naxan nu na Imperial City. A mu bu, tE naxa a yEtE kan xa fe birin kana xi senni nun kOE solofere bun ma. Na tE to ganxi, a naxa taa mixi tongo solofere lu na tE kui.

A mu bu, wOyEn nde naxa mini a falafe ra mangE nero nan yamari fixi taa ganfe ra a nun a tixi palatine xun ma a nu a xa pErE ra bama tE naxan nu na a rabilinyi.

Na wOyEn gni mu nOma yati. Na kui, Nero naxa a gi sigafe ra Rome kelife a xa mangE banxi kui Antium (Anzio) a naxa a gi taa kui na kOE singe birin a xa kantEe mu a yamari a xa na tE kana. KOOnO na wOyEn gni naxa siga yare, mangE naxa yEtE kan fen. A naxa a to danxaniyatOrEe nan kui, na waxati diinE nde nan nu na a ra naxan nu xurun taa kui. Xa a sa li mixi gbegbe ra limaniya, Nero naxa a xa mixi faxaxie donse don bartEe yi ra tE xungbe kui naxan nu na taa kui.

Na tE xunxure kui, Rōma taa xungbe naxa keli. Taa naxan yailan xi gbeti nun gbeti ra, kirae xungbe na a ma, mixie gnErEma dEndE xEnma a nun ye gbegbe na naxan ma ala ko tE naxan fama tina. Na tɛ xɔɔra naxan nu bara mini malaria ra, na nu bara taa tɔɔɔ kabi waxati gbegbe.

Taruxui sEbE Tacitus nan a sEbE:

YakOsi tE xungbe nan minixi a nun tE xungbe naxan mu nu toxi Rōma. A fOIoxi cirque nan kui, a nun Palatine nun Caelian geyae tagi. A minixi magasin kui

se matife naxan nOma tE de, a nun foye ra, na tE naxa gbo keren na a naxa sirki birin kana. Banxi xungbe yo mu nu na naxan nu rabilinxi tetε ra, xa na mu a ra salide banxi, xa na mu a ra fe gbεtε yo mu nu na naxan nu nOma a raxande. A singe, tE naxan nu na yire xungbe ma a xOrOxOE ra. Na xanbi a naxa te geya fari - kOnO a naxa gbilen a xa bOxi kana. A dangi fe birin na. Taa fori xa kira xunxurie a nun banxi lanmae nan a ra limaniyaxi a xa siga yare.

GinEe naxee gaxui, e gbelegbelema, forie nun dimE die naxee mu nOma e yEtE ratangade, mixie naxee e yEtE kan malima e mamE tima, mixi naxee e gixi a nun mixi naxee na e xanbi ra - na birin naxa e xaxili kana. Mixie to e ya ti e xanbi ra, tE naxa mini e ya ra xa na mu e naxa e rabilin. laxi a ra remote nan a masenxi a a na fe kui.

A dOxO de, e mu nu a kolon e nu lanma e xa e gi dEndE xEn, e naxa e yEtE sa kira xOn ma, xa na mu e naxa e sa xE ma. Mixi ndee naxee nu bara e xa se birin IOE - hali e xa baloe IOxE keren - nu nOma nE e gide, kOnO e nu wama faxafe. Na kui, mixi yo mu nu nOma e xa mixie ratangade. Mixi yo mu nu nOma tE gere de. Na raba fe nu ra tOrO ma tE nan na, e nu na e tOxun ma. a kui, mixee na wafe e na walife yamari bun ma. Xa na mu e nu wama yamari sOtO fe.

«Nero nu na Antium, a naxa gbilen taa kui tε nu na a makɔɔfe banxi xungbe ra, a nu naxan tixi alako a xa Maesenas nun Palatine xa xεε tagi rasa.

Na IOxE senni nde, tE xungbe nan nu na tE naxan nu na bOxi ma a nun koore ma, tE naxan nu na Esquiline geya bun ma. KOnO beenun gaxui xa xurun, xa na mu lanlanteya xa gbilen, tE naxa mini taa yiree ma. Yi yire, mixi gbegbe mu faxa, kOnO salide xungbe nun sEwa nan nu na a ra. tE nEnE naxa mixi tOrOma gbEtE ma naxan nu laxi a ra a Nero nu wama taa nEnE tife naxan xili saxi a yEtE xili ra.

[["The Burning of Rome, AD 64," Eyewitness to History, - eyewitnessstohistory.com \(1999\).](#) Duruy, Victor, *History of Rome* vol. V (1883); Grant, Michael (translator), Tacitus, *The Annals of Imperial Rome*, (1989)]

Nero naxa kata a xa na tE xa fe sa taa xunxuree nan fari (naxan nu lanma a xa findi juiffee xa malanyi ra), na nan a ra, a lanma, a naxa e gbegbe gan e nii ra. A falaxi nE PiyEr nun Pɔlu nan faxaxi na nan ma. KOnO wOyEn gni naxa siga a ra a Nero nu bara a yEtE xa poEmi sa "The Sack of Troy" (a mu "fiddle" raba) a nu na a yEtE ra sEwa fe ra a naxan tixi. Na bElExE fe mu nu xOrOxO, barima Nero nu bara a yEtE findi daxui ra gnE wuyaxi bun ma a nu lyre bOxun ma a nun a nu bE bE ma beenun a xa yamari raba. (christianhistoryinstitute.org/magazine/article/persecution-in-early-churchgallery)

Keresitan singe nan nu na, a nun a ma xOrOxO, mangE Nero xa tOrE kui 64 AD. TE xungbe naxa mini Rome, a naxa taa gbegbe kana. Rumors bara gbo

Nero yEtE nan nu na a ra. A naxa a yEtE sa taa xunxure ma, a naxa banxi xungbe ti tE dEndE xEn. Xa a sa li ala ko mixe xa e xaxili ra gbilen na wOyEn gni ma, Nero naxa yaamari fi e xa danxaniyatEe suxu e xa e faxa. Ndee naxa kana xurusee ra, ndee naxa gan e nii ra alo adamadie xa lanpui.

(bbc.co.uk/history/ancient/romans/christianityromanempire_article_01.shtml#one)

ƆE 66 dangi xanbi, Yuwifie naxa e malan, e naxa Rɔmakae keru [Darisalamu](#) , a nun a naxa sEmbE so Beth-Horon kira ra ROma xa sOree ra Gallus xa yaamari bun ma, mangE xungbe [legate](#) Siri bOxi ma. Na xanbi, mangeya xungbe naxa ti, a naxa a xa nɛ rayensen bɔxi birin ma. A yaabi ra, mangE Nero naxa sOre xEndE Vespasian xa yaamari bun ma ala ko a xa tinxingni ra gbilen. A naxa a maso [Titus](#) , a nun Rɔma sɔɔrie birin naxa so [Galile](#) . Yuwifi kike solomanaani 68, mangE xungbe [Nero](#) A falaxi nE a bara a yEtE faxa a man bara Rome sa gnE keren kui [siwili gere](#) .

Vespasian (AD 69–79)

ƆE 68 dangi xanbi, gere naxan nu na na bOxi yirefanyi ma (Galile bOxi) nu bara kana, Rɔmakae naxa e xaxili birin sa Darisalamu suxufe ma. Na gnE keren ma, mangE nero naxa faxa a yEtE bElExE ra, na nan a niya mangEya naxa kana rOma. Na gbaloe kui, Vespasian naxa findi mangE ra a naxa gbilen mangE taa xungbe kui. A xa di, Titus, nan nu na a xa sɔɔri dɔnxɔɛɛ yamaride e xa Darisalamu gere.

Titus (AD 79–81)

Titus nun Rɔma sɔɔrie naxa Darisalamu rabilin, e naxa a fɔɔ e xa Yuwifie xa taa xungbe kui faxa. ƆE 70 AD, geresoe nu bara Darisalamu tete kana, e naxa taa kanafe fɔɔ. Na gere naxa ɔɔn a xa salide ganfe nun a kanafe ra naxan nu findixi Yuwifie xa diine xungbe ra.

Na geeni kui, Rɔmakae naxa mixi wulu wulu faxa. Naxee faxaxi: mixi wulu wulu naxa findi konyie ra e naxa e rasanba walide misira bOxi kui, ndee naxa rayensen bOxi birin ma mangEya kui ala ko e xa e faxa ɔama xa sEwa ra. Ɔama xa salide se seniyenxie naxa xanin Rɔma, e naxa e masen e xa geeni sali kui.

Na gere naxa siga han gnE saxan gbEtE, a naxa gan 73 AD kui, a nun geresoe wuyaxi naxa bira, a nun Masada taa xungbe.

Domitian (AD 81–96)

Naxee na yi buki kui (Revelation) a gbegben lixi Rɔma mangE xa waxati nan ma [Domitian](#) (AD 81–96), naxan seedenɔɔyae a masenma. [Stuckenbruck-2003, pp. 1535–1536](#)

(en.wikipedia.org/wiki/Book_of_Revelation)

Taruxui sEbE Pliny naxa Domitian xili sa sube naxan kelixi yahannama naxan nu dOxO xi a kui, a nu wuli din ma. Kitaabui kui, Yaya naxan xili Apocalypse, a nu Domitian nan ma fe falafe, a to sube nde masen naxan kelixi xure kui, naxan koore mayelema, a man seniyentɔɛɛ wuli minma.

Suetonius (tarixu sEbE gbEtE), na xan nu Domitian xOnOxi, a lan ma a xa a fala a "a nu a yEtE ra gbata taa kuntigie ma a nun taa mangEe ma na xan mu nu tinxin gni ra a nun tinxin gni."

KOnO fe nde nu na naxan mu nu lanxi Domitian ma. A nu rafanxi a ma a xa xOri suxu a nun a xa e bOxO kEdi ra. A nu rafan a ma a xa gere mato ginEe nun dumee tagi. A xa mangEya kui a nu laxi a ra a nu wama a xa simaya kanafe, mangE xa sEmbE soe a nun a xa xibaarue naxa gbo, a nun mixi faxaxie xasabi naxa gbo Rōma kuntigie ya ma.

Domitian nan nu na mangE singe ra na xan a yEtE xili sa "Ala Marigi." A naxa a fala mixi gbEtee bE a xa xunnakeli matOxO ma alo "dunia Marigi," "Invincible", "Glory", "Saint," a nun "Thou Alone."

A to mixe yamari e xa a binya, juife, a nun danxaniyatEe, e naxa tondi. Yuwifie xa tOrE naxan fatanxi na ra a sEbExi a fangni ra; Keretie xa fe mu a ra. Na kui, sube naxan falaxi yi buki kui, a nun fe naxan nabaxi buki kui, a lan ma a xa findi fe nOxunxi nan na naxan fatanxi Domitian xa mangE ra. A nun man, Flavius Clemens, konsul AD 95, a nun a xa ginE, Flavia Domitilla, e naxa faxe e naxa e rasiga, Domitian xa yaamari nan ma; taruxui sEbE gbegebe a ma gnOxun xi nE barima e nu na danxaniyatOe nan na.

Trajan (AD 98–117)

Pliny firin de nan a falaxi, na xan a to mixi wulu wulu faxama lOxOE birin, a naxa kinikini a ma a naxa Trajan sEbE, a naxa a masen a na mixee mu fe yo raba naxan nu lanma e xa faxe Rōma sariyE ra. Sese mu rabaxi e makantafe ra.

Wöyèn: Xa Yaya nu bara mini Patmos Trajan xa waxati, na fe "a lan ma a xa raba mafuren" naxan na Revelation kui a fama fOIODE domitian xa faxE dangi xanbi.

Ignace Antioch (c. AD 35-110) Domitian xa waxati, Ignatius naxan nu na episkOp ra a nu na Antioch salide xun ma, a nu sEbE ma a nun a nu mixie xaran ma naxan nu lanxi Layiri Foni ma; misali,

a.) Na kui birin lan ma e xa diakone binya alo Isa Ala xa Mixi Sugandixi, a nun episkOp alo Isa Ala xa Mixi Sugandixi, naxan findixi Baba xa Di ra, a nun presbyters alo Ala xa Sanhedrin, a nun xErEe xa malanyi. Na dangi xanbi, Egilisi yo mu na (*Ignatius to ThralliansII*).

b.) Keretie mu lan e xa fe yo raba xa "EpiskOpi" mu tinxi na ra.
(*Ignatius to ThralliansII*).

Polikarpi (c. AD 69-ca155)

Na waxati kerenyi kui, Polycarpe naxa kata a xa Rōma EpiskOpu Anicetus ralimaniya a xa Paki sali raba.

Marcus Aurelius Antoninus (AD 161– 180)

Hali a to nu na sariyE fangni nan kui, Marcus Aurelius naxa danxaniyatOrEe tOrO barima a nu gaxu ma e xa mangEya kana. Na waxati nan ma: Polycarp naxan kelixi Smirne a faxe nE.

Septimius Severus (AD 193 – 211)

Severus, a to yalan fure xOnE ma naxan nu na danxaniyatOrE nde saabui ra, a naxa danxaniyatOrEe rafan: kOnO barima pama nu na e tOnxO ma a nun e xa xOnE ma

a xa gboe naxa a niya kafirie xa gaxu. Na tOrE naxa fOIO. Tertullian, na xan nu na na waxati, a falaxi nE a xa danxaniyatEe nu bara e yEtE ra mini rOma bOXi kui, na mangEya nu bara xurun.

Maximus (AD 235–238)

Ƴamanɛ ndee kui, e nu fe birin nabama alako e xa danxaniyatɛ birin faxa. Keresitan gbege faxaxi e mu kiiti saxi e man ragataxi e bore tagi, waxati n de mixi tongo suli xa na mu mixi tongo senni e nu wolixi yili kui, e mu tinxin gni yo raba.

Decius (AD 249–251)

Na tOrE sOtOXi Decius xa xOnE nan ma a singe Phillip ma, naxan nu na danxaniyatOrE ra a nun a xa tOnE nan a ra naxan nu na danxaniyatE xa gboe ma. Kafirie xa salidee naxa fOIO e xa lu na, a nun danxaniyatOrEe xa salide naxa gbo.

Valerian (AD 253–260)

Mixi faxaxie naxee faxa na waxati kui e mu nu kObiri sOtOXi e xa tOrE nu wuyaxi a nun e nu xOnO. SariyE yo mu tongoxi, ginE nun xamE, xa na mu gnE yo mu tongoxi.

Aurelian (AD 270–275)

Aurelian naxa soge ala xa tide sEmbE so[Sol Invictus](#) alo ala xungbe naxan na rOma diinE kui. A nu wama ala keren nan fife mangEya kui, siwilie xa na mu sOree, sogegorode xa na mu sogegorode, ala keren e xa danxaniya naxan ma e mu e yEtE xa ala yanfa. ... A xa mangEya dunke kui, Aurelian nu biraxi sariyE nan fOXOra "danxaniya keren, mangEya keren", naxan mu nu fama findi de sariyE ra han[Tesaloniki xa yaamari](#) . A minixi a xili nan *nadeus et dominus natus*("Ala nun a xa mangE barixi"). ... A sEbExi taruxu sEbEe nan ma a findixi mixi nan na naxan a rafalatOrE .

en.wikipedia.org/wiki/Aurelian

Diocletian (AD 284– 305)

Diocletian xa tOrE nan nu na a dOnxE ra a nun a xOrOXOE ra[danxaniyatOrE tOrE fe](#) kui [Rɔma mangeya](#) . AD kui[303](#) , na[MangE Diokletian](#) ,[Maximian](#) ,[Galerius](#) , anoun [Constantius](#) a seri nde ramini[sariyE](#) e xa danxaniyatEe xa sariyE kana a nun e xa e maxOrin e xa bira diinE forie fOXOra. Na xanbi sariyEe naxa diinE kuntigie maxOrin e naxa sErE birin maxOrin, e naxa yamari mixi birin bE e xa sErE ba alae bE. (en.wikipedia.org/wiki/Diocletianic_Persecution)

Maximian (AD 285 to 305)

A naxa na xili dOnxE sOtO a nun a bore mangE xungbe,[Diokletian](#) , na xan xa politiki xaxili nu na Maximian xa sOre sEmbE ra.

Constantius I (AD 293 to 306)

KERIN[Rɔma mange](#) naxan mangEya raba alo [Sesa](#) a nun alo [Augustus](#) a nun a nu na wali bore ra [Augustus](#)[Maximian](#) bun ma[Tetrarchie](#) .

(en.wikipedia.org/wiki/List_of_Roman_emperors#The_Dominate)

Galerius (AD 305 to 311)

A naxa kampani raba[Danube](#) a ya ra[Carpj](#) , a naxa e bOXO AD 297 nun AD 300. Hali a to nu na a yaxui xungbe ra[Keresitan diinE](#) , a naxa [Dipe sariyE](#) AD 311 kui.

Wöyèn: Diocletian nun na mangE saxan e nu na wuli nan kui xa na mu futi.

Goths bOXi naxan suxuxi huns yi ra

Huns nu na mixie nan na [Eurasian nomads](#) , naxan minixi sogete ma [Volga](#) , (xure naxan na rusi). Na **Hunsa** gere so **Visigoths** (sogetede $\beta\omicron\kappa\sigma\omega\epsilon$ **Goths**) AD 376 rabilinyi. Na fe dangi xanbi, Goths mixi gbegebe naxa so Hunnic xa yaamari bun ma, booree naxa siga sogegorode xa na mu e naxa e yEtE ratanga Roma mangEya kui. (en.wikipedia.org/wiki/Goths)

Yi buki xasabi naxan mu nOma rawalide [Goths](#) a nun mixi gbEtE naxee mu findixi rOma~~kae~~ ra, e nu e gife [Huns](#) , [a so mangEya kui](#) Danube xure igirife ra. Na kui [Adrianople gere](#) AD 378 kui e naxa bEIE~~XE~~ xungbe sa rOma~~kae~~ ma.

Attila the Hun (434-453)

Atilla nan nu na mangE ra [Huns](#) kelifa AD 434 han a xa faxE marsi AD 453. A man nu na mangEya xungbe nan na [tagi](#) anoun [Yuropi sogegorode](#) Huns nan a ra, [Ostrogoths](#) , [Alans](#) anoun [Bulgarie](#) , a nun booree.

Itali nu bara tOrE xOrOxOE ra 451 AD kui a nun a xa sansi mu nu fan AD 452. Attila xa gere xungbe naxan nabaxi Itali kOla ma yi gnE kui a mu sansi xun masa. Xa i wama i xa siga yare rome ma i nu lanma i xa se ndee sOtO naxan mu nu na italie, a nun taa tongofe mu nu Attila xa see xa fe ra yabu ma. Na kui, a nu fan atila bE a xa bEIE~~XE~~ sa a nun a xa gbilen a xa bOxi ma.

(en.wikipedia.org/wiki/Attila)

Roma mangeya naxan nu na sogetede biri, a naxa $\eta\kappa\eta$ 4 septembre AD 476, waxati naxan ma mange Romulus Augustulus naxa ba a xa mangeya bun ma, Germani mange Odoacer saabui ra.

(google.com/search?client=firefox-b-1-d&q=end+of+the+roman+empire)

Revelation xa fe fOIO ma

Xeera Yaya nu bara $\eta\epsilon\kappa\alpha\kappa\eta\eta\eta$ nun senni $\zeta\alpha\zeta$, a nu lanma a xa $\eta\epsilon$ senni $\zeta\alpha\zeta$ Piyeri be, xeerae to Ala xa Mixi Sugandixi xa xibaaru fanyi xaran $\eta\kappa\lambda$ Pentekoti $\kappa\alpha\zeta\epsilon$. A mu bu, e naxa Stephen faxa $\gamma\epsilon\mu\epsilon$ ra, Sulu Tarseka fan naxa tin na ra. Na kui, danxaniyat~~ce~~ gbegebe naxa keli Darisalamu nun Yudaya.

Ala xa Mixi Sugandixi naxa P~~olu~~ xili a xa findi a xa xeera ra si gbete~~ce~~ tagi. A naxa $\zeta\alpha\zeta\epsilon$ gbegebe $\zeta\alpha\zeta$ Yuwifie nun kaafirie saabui ra. A naxa bataaxe gbegebe se~~be~~ alako a xa mixie ralimaniya e xa tinxin. Mixi gbegebe laxi a ra Nero nan P~~olu~~ faxa Roma ganfe xanbi naxan naba 64 AD, na $\eta\epsilon$ kerenyi Yuwifie Darisalamu e xa murute $\eta\kappa\lambda$ Roma ma. Yuwifie nan nu na mangE ra Darisalamu kelifa 66 AD han Avril AD 70, IOxun de nan nu na sali xungbe singe ra. [Titus](#) a naxa a xa gere fOIO naxan naba kike suli. A naxa $\eta\kappa\eta$ Romakae to $\eta\kappa\alpha\kappa\eta\eta\eta$ gan a nun $\beta\omicron\kappa\sigma\omega\epsilon$ keedi birin. Yuwifie mu nu $\kappa\alpha\mu$ a kolonde $\zeta\alpha\zeta\eta$ nde nu $\kappa\alpha\mu$ findide e xa se~~re~~xedube kuntigi ra. (google.com/search?client=firefox-b-1-d&q=destruction+of+Jerusalem)

$\eta\epsilon$ tongo saxan $\eta\kappa\alpha\kappa\eta\eta\eta$ dangi xanbi Darisalamu kanafe nun P~~olu~~ xa bataaxe $\delta\alpha\eta\alpha\zeta\epsilon$ naxan se~~be~~ danxaniyat~~ce~~ nama ma Asi $\beta\alpha\chi$ ma, Yaya naxa Ala xa Waxayi se~~be~~ danxaniyat~~ce~~ nama ma Asi $\beta\alpha\chi$ ma.

A masen gni:

- kerin. Paganism nun a xa Imperial cult nan nu na empire xa diinE ra.
  - b. Diocletian a yEtE ma findi ala nan na alo mixi gbEtee naxan biraxi a fOxOra.
  - c. Keresitanjpie nu a kolon a mangɛ nan a ra naxan na mangɛya xungbe ra, kɔɔ Ala mu a ra.
  - d. Serexedubee nun Rɔma kuntigie nu a maɔɔxunma a danxaniyatɔee findixi murutelae nan na, e lanma e xa ɔaxankata. Na kui, Diocletian naxa John keri Patmos.
  - e. Keresitan naxee nu na asi bOxi solofere kui, e gbegbe nu na diinE kanyi nan e ra, e mu e xa kafi diinE birin na kana.
  - f. Xuruse demadonyie (episkɔpu) nu na danxaniyatɔe ɔamae kui, naxee nu e xa xaranjpie nun e xa walie rapɛɛɛma.
  - g. ɔaxankate naxa siga xunmasa ra mangɛ neɛne birin ma han Diocletian – naxan nu findixi fe ɔaaxi ra.
  - h. Ala na a mamE tima ala ko kafiri gbegbe xa gbilen e xa diinE ra a nun danxaniyatOrEe xa tuubi.
- N'tan. Yaya Ala xa masen gni nan tima fe ma naxan “lan ma a xa raba mafuren” xa na mu “naxan fama rabade mafuren” - waxati nde AD 100 dangi xanbi

yi buki xaranse 2

Danxaniyatɔee be naxee sabatixi Asi bɔxi ma

Mixi naxee na e xui ramɛfe keren na

Na danxaniyatɔee nu a kolon naxan nu rabama e xa bɔxi ma, Ala fan lanma a xa e xa tɔɔɛ nun e xa tɔɔɛ kolon. Yaya naxa bataaxe sebe danxaniyatɔe ɔama ma:

1. **Efɛɛ**–Wo bara wo yEtE ratanga Ala xa Mixi Sugandixi ma naxan faxaxi wo xa yunubie xa fe ra – wo bara wo yEtE rabolo a xa xanunteya nun a xa hinnE ma.
2. **Smirna**–Wo xa wo sEmbE so SentanE na tOrE gbegbe rafafe.
3. **Pergamum**–Wo mu n tondixi; Kɔɔ wo tan xaranyi nan suxuma naxan wo ngaxakerenyie ratantanma.
4. **Tiatira**–Wo bara tin kaafirie xa langoɛra ra, wo man bara e xa alae binya, wo e batu tɛmɛi naxɛ.
5. **Sardesi**–Wo bara lu Ala waxɔnfe rabafe ra, wo bara faxa. Kafirie bara wo suxu alb e ngaxakerenyie.
6. **Filadelfiya**–Wo bara n waxɔnfe ratinmɛ, wo bara n waxɔnfe raba. Na kui, mixi gbegbe na naxee tinma n ma masenyi ramede. Na kui, wo xa naade rawali n naxan rabixi wo be.
7. **Laodiseya**–Wo mu wo xaxili tima n ma fe ra, wo mu wo xaxili tima wo xa kisi ma sOnOn.
(Revelation 2 & 3)

Koore naadE rabi xi nE

A to nu na xaxili kui, Yaya naxa xili a xa so Ala ya i koore naadE rabixi ra. Yi yire, Yaya fe nde toxi naxan nu fama rabade mafuren. Ala naxan findixi dunija mange xungbe ra, a na a xa mangeya kui, a xa yaamari buki na a belexe, a naxan fixi Ala xa Mixi Sugandixi ma, Ala xa mangeya mange naxan na dunija ma.

Yaya naxa seedeɲɔɲɔya ba Dawuda xa di ra, Ala xa Di, a naxa buki solofere rabi, a naxa a mato naxan fama rabade tɔɔsi xui ra, Ala xa Mixi Sugandixi Ala xa yaamarie rakamalima nE mixie ma naxee gere soma a xa danxaniyatɔɔ nama be.

1^{khèbou} tinfé ama–Yaxui gbete bara ge gere sode, gere na fafe **2nd**

tinfé ama–Lanyi bara ba - gere bara fOIO **3rd tinfé ama**–Gere nun lantareya fama kaame nan na

4th tinfé ama–Gere, gere, nun kaame nan faxe tima. **5th tinfé ama**–Mixi

tinxintEe naxee na koore ma e tinxin gni nan maxOrin ma

6th tinfé ama–Waxati bara a li yEtE xa xOnE xa fe ra - kafiri diinE nun a xa mangE batui

- bannae nun senbema, mangeyae naxee na dunija ma, e fama nE e nɔxunde Ala ma.

Mixi gbegebe naxee tinxin xi, kelifé waxati fOIOde, naxee bara e yEtE rasEn Ala xa Mixi Sugandixi xa sErE saabui ra, e xui itexi ra kisi na Ala nun YE xuruse nan yi ra - na mixie na koore ma e mu na gaburi kui.

Yaya nu bara seedeɲɔɲɔya ba naxan nu fama rabade waxati dunke bun ma, Ala na waxati fife a xa masara. YakOsi, Yaya fama Ala xa Mixi Sugandixi tode ala xa kiiti safe diinE gbEtE ma naxan nu na mangEe ra ala ko e xa Ala xa mangEya kana duniE.

Ala Yaya saabui ra a misali gbegebe nan yusima a xa kiiti tinxixi masenfe ra yi buki xaranse 8 han 18. Kitaabui xaranma gbegebe, karamɔɔɔe nun xarandie gbegebe bara fahaamui nun fatanfasi wuyaxi fi e ma, seedeɲɔɲɔya senbema yo mu na, kɔɔ mixi xurun nan tinxi na ra. Yi waxati birin a masenxi nE a yi tOnxO ma fatanfasi gbEtE nan na a nun ndee a falama duniE mangEe nan ma e xa waxati kui; misali ra, pape rome, hitler, saddam hussain, stalin, a nun na maniE.

7th tinfé ama–Dundui na waxati dunke nan ma, “ dundui foye xungbe singe ra.” Waxati bara a li Ala xa Mixi Sugandixi xa I xa Ala xa kiiti rakamali mixie be naxee bara a xa mangeya gere dunija ma.

Xuruse xui nan xili ra wali ma - gere

kerin.**Xuruse singe**–sare matife kira xungbe ma na bara kana - naxan gaxui ra bama a nun donse mu na.

b.**Xuruse firin de**–sare matife baa ma bara kana.

c.**Xuruse saxan nde**–xuree xa saremati bara kana.

d.**Xuruse naani nde**–Ala xa sEmbE naxan na duniE birin ma a masenxi nE a masarE xungbe fama rabade

1) Mangeyae nun e xa yareratie mu nɔma e xa nɔe xungbe ragatade namanee nun mixie xun ma.

2) Sɔɔrie nu gere soma nE mixi gbegebe faxafe ra. Naxee luxi e mu tinma e xa e xa kuye batui nun jinne batufe rabolode.

e. **Xuruse suuli nde**—ḡinnE nde naxan baxi koore ma a fa sanyi so a yi ra ala ko a xa tOrO mixie ra naxee mu findixi danxaniyatOe ra.

f. **Xuruse senni nde**—A kelixi soge tede nan ma naxan na Eufhrate xure ra, xure naxan kelixi Turuki sogegorode ma han Perse xure.

g. **Sara solofere nde**—Rɔma nun Paganism xa ḡnfefe.

Roma mangeya rapɔnyi

Ƴɛ 325 dangi xanbi, Constantin naxa Nicea malanyi xili, a xa mangeya malan diine keren na. Konstantin nu a ma gnOxun xi kiristian diine nan na naxan nu nOma rOma mangEya malande, naxan nu na a fOIODE a nun a xa itaxun. Constantin mu tinxi a xa danxaniya suxu a fangni ra a man naxa siga a xa danxaniyatE gbegebe ra a nun a xa walie, na nan a ra konstantin naxan nu na danxaniyatE kui a nu findixi danxaniyatE nun rOma diine nan na. A (Constantine) naxa a xa wali suxu alo sErEri xungbe diine diine kui.

(The Eternal Kingdom, FW Mattox, p. 127)

Na tagiraba kolon fe ra a nun na tagiraba kolon fe ra.

Na misali naani nan yi ki.

1) E xa ala gbegebe xili masarama, henotheism, ala ko e xa findi taa sEnEe ra ala ko e xa e makanta.

2). Misira diine nde, naxan xili Cult of Isis, a soxi danxaniyatOrE kui

Isis masarafe Mariyama ra. Yi xili gbegebe naxan nu na Isis bE, alo "koore mangE ginE," "Ala nga," a nun "theotokos" (God-bearer) nu xirixi Mariyama ra. Mariyama nu bara wali xungbe sOtO danxaniyatE kui, naxan nu dangi kitaabui ra, ala ko a xa Isis batuie raso.

3) Mithraism nan nu na diine singe ra han Constantin a nun Roma mangEe.

Mithraism xa fe xungbe keren nan nu na sErE donse ra, naxan nu lanma a xa ninge sube don a nun a wuli min. Constantin nun a xa mixie naxa na masara Marigi xa donse ra / danxaniyatɔɛɛ xa malanyi.

4) Konstantin, a nun a xanbi ra, e naxa e xa sEmbE so Rome episkOp yi ra a findi mangE xungbe ra a xa diine kui, e laxi a ra a fisa Roma mangEya xa lanlanteya ma, mangasEn gni nun diine xa lu yire keren. Roma mangeya to kana, Roma Episkɔpu naxa tide tongo naxan nu na Roma mangE Konstantin yi ra – Pontificus Maximus, (naxan a masenma sɛrɛxɛdubɛ kuntigi – kɔɔ a singe ra a nu findixi wali xungbe nan na [Roma diine fori naxan nu diine gbegebe ratinmema](#)).

(From ccel.org/s/schaff/history/3_ch01.htm)

Roma mangeya diine naxan tixi Constantin xa waxati, a naxa findi Roma Katoliki diine ra, naxan findixi danxaniyatɔɛ nama nun diine gbɛtɛɛ tagi tagi ra naxan nu na a rabilinyi. Xa a sa li e mu xibaaru fanɔi kawandima, e mu diinelae masarama, mangasanyi xa diinelae bara diinelae "kiristian" raba, a man bara diinelae findi "kiritiya" diinelae ra.

(GotQuestions.org)

Ƴɛ 476 kui, Romulus, naxan findixi Roma mangE dɔɔɔɔɔ ra sogetede biri, a naxa ba a xa mangeya bun ma, Germani mangE Odoacer nan a ra, naxan findixi Barbari singe ra naxan mangeya raba Roma, na nan a niya Roma mangeya naxa ɔɔɔ.

(From ushistory.org/civ/6f.asp)

yi buki xaranse 5

Tinxintɔɛ naxee na koore ma e xa sɛɛwɛ

Waxati 19 fOIOMA tinxintE gbegbe xa sEwa nan na kelife Adama ma han Ala xa geeni waxati ma kafiri diinE ma. SentanE nu bara a xa duniE sEmbE rawali mixee ma a nun e waxOn gni ma ala ko e xa mixie matOxO a nun duniE see.

A man naxa rabi koore ma. Ala xa Mixi Sugandixi dugi nan ma naxan wuli rafelen ma a findi mangEe mangE ra a nun mangEe Marigi naxan fama minide.

Sentanɛ sɛnbɛ mu kanama waxati nde bun ma. A fama nɛ katade beenun waxati xa ꞓɔɔ, a xa Ala xa ꞓama sɔntɔ beenun a xa lu geeli kui abadan. Na tɛmɔi, Ala fama nɛ mixi birin makiitide naxee mu tinxi Ala xa Mixi Sugandixi xa findi Ala ra. Na tɛmɔi e fama nɛ ꞓaxankatɛ sɔtɔde abadan, e fa lu e baba Ibulisa xɔɔyi. Na kui, tinxintɔɛ fama nɛ lude Ala yire abadan, abadan kisi, Ala batufe tɛmɔi birin - e xa xanunteya, e xa matɔɔɔ nun e xa binyɛ fima a ma.

A dangi mixi ra naxan na a ra

Tɔɔɔ xungbe to nu na " naxan nu fama rabade mafuren ", danxaniya lufe nu ɔɔɔɔɔma nɛ. Na kui, Ala naxa Isayankae ralimaniya Annabi Yaya saabui ra, danxaniyatɔɔɔ nama solofere, e xa lu danxaniya kui, e man xa e ɔɔɔɔ a waxɔɔnfe raba ki ma. KOnO, masen gni naxan na yi buki kui a dangi rOma mangEya waxati ra, a nun a xui ramE xie, a man sigaxi mixi makuye nan ma.

Rɔɔma mangeya to bira, Katoliki diine naxa senbe ɔɔɔ, tɔɔɔɔ man naxa ɔɔɔɔɔ. ɔɔɔ kEmE fu nun keren nde, katoliki diine xa sEmBE sofe ra ala ko e xa e xa mangEya masarama, rOma pape naxa walise nEnE rawali fOIO

- - gere xungbe. A fOIOde, gere xungbe nu na e xa fe nan na ala ko e xa jerusalem suxu a nun "bOxi sEniyE". Krusade kira xOn ma, siwili wulu wulu (a gbengben gni juife) e naxa e tOrO, e naxa e muɔa, e naxa e faxa.

ɔɔɔ 1200 bun ma, danxaniyatɔɔɔ naxee danxaniyaxi Kitaabui ma, e naxa Katoliki diine xa Kitaabui fatanfasi, a xa xaranɔɔɔ nun a xa walie matandi. E naxa e yEtE ratanga rOma diine ma, e naxan toxi a findixi danxaniyatOrE nan na. Na kui, e toxi nE aLOxE xungbe nan na. Na fe kobi bafe ra, na gere xa fe masarama nE ala ko a xa diine gere kana Europe kui. Na nan a ra, sOree nu kelixi ala ko e xa danxaniyatɔɔɔ pama birin faxa naxee danxaniyaxi Kitaabui ma.

Waldensians (around AD 1179)

Waldensians singe nu laxi a ra **austerity, public**[kawandi](#) **a nun mixi yEtE xaran fe sEbEli**. Na diine kelixi 12th siecle nan ma alo *Lyons setaree*, [France] a band organized by [Peter Waldo](#) , naafuli kanyi nan a ra [Lyon](#) , na xan a xa naafuli soxi 1177 kui a naxa siga kawandi raba ra [cetaria](#) alo kira naxan na kamalixi ma. ɔɔɔ 1179, e naxa siga Rɔɔma, naa [Pape Alexandre III](#) e bara duba e xa duniE ma kOnO e bara kawandi ti e mu tin e xa diine kuntigie xa tinfe ra. E naxa na seriye matandi, e fa kawandi fɔɔ e yete xa Kitaabui fahaamui ki ma. Katoliki diine e toxi nE alo orthodoxe, e nu bara e masen [heretike](#) a fOIO xi kEmE wuyaxit [OrE](#) naxan nu bara na diine kana.

(en.wikipedia.org/wiki/Waldensian)

Albigenses xa na mu Cathars (around AD 1200)

[Pape] Innocent III laxi a ra a mixi naxee danxaniyaxi Kitaabui ma e nu ɔaaxu dangife danxaniyataree ra (Saracens, Moslems, a nun Turki), barima e bara lanlanteya kana ... Europe. Na kui Innocent III naxa "crusades" raba ala ko a xa e faxa. Pape Innocent (a xili nan a ra!) a naxa Louis VII xili a xa a faxa a bE, a man naxa Raymond VI yamari a xa a mali.

Albigenses xa na mu cathars naxan na france sogegorode e nu lanma e xa findi mixi xaranxie ra a nun naafuli gbegebe ra france bOxi gbEtEe bE. Pape naxa e xili sa e xa diinE ma barima e mu bira a xa yaamari fOxOra. Etane **nu na e xa kitaabui kui a nun e nu e xaranma** Serexedubee gbansan nan nu noma na rabade. Ne 1209 kui, Katoliki diine naxa a xa gere folb a boree Yuropi danxaniyatwee ma. E nu xili falama pape innocent xa masen gni kui malabu IOxE subaxu alo "bOxi fori xa walikee". Innocent naxa laayidi tongo mixi faxae bE a e fama mangEya sOtOde koore ma xa e e xa santidEgE tongo e xa e gere mixie ma naxee mu na geresosee ra. Catharism xa kanafen, naxan nu na denbayae nan kui, a nu bara kamali han yi waxati taruxui sEbEe a kolon a yi gere singe nan a ra Europe bOxi kui.

(Quintessentialpublications.com/twyman/?page_id=10)

Yuwiye kike 1209 AD katoliki sOre nde, a luxi alo katare xa sOre nde naxa Beziers taa gere, France e naxa mixi 60,000 faxa naxee mu nu na geresosee ra, e naxa xamE, ginE, a nun dimEddie faxa. Taa birin naxa kana, mixi nde to a fala a katolikee nan faxafe a nun "heretics", papa xa yareratie naxa a fala e bE e xa siga mixi faxafe ra e naxa kOntOfili na ra barima "Marigi a yEtE kolon."

Tokwe mu tnxixi gere xungbe dangi xanbi. Barima 1500-1600 kui mixie nu faxama e to nu Kitaabui madangife mixi gbegebe xa xui kui, barima e nu Kitaabui xaranma. To mixie tagi, tOrE na dunia birin ma, alo sinuwae a nun bOxi gbEtEe naxee na moyen orient.

yi buki xaranse 7

A raponyi a nun a raponyi

Na fatanfasi mu lanxi a ma barima a mu soxi fatanfasi forie kui alo tOnxOma xa na mu dunia fe naxan fama rabade tina, a fatanxi Ala xa masen gni nan na a xa mixie bE naxee nu na tOrOxE kui a nun naxee nu fama tOrOde waxati xOn kue.

A xa masen gni nan ya: "N tan nan n ma daalisee xunmalan ma a nun tinxintEe n ma danxaniyatE kui. Keretie mu lan e xa e yEtE rabolo e xa fe ra ala ko e xa lu a ra abadan, e naxa e xaxili ti a) e xa duniE kui IOxOE birin, b) Kitaabui xaran mixi nde xa masen gni, xa na mu c) tOnxOma tOnxO ma naxan nabama.

Xa i wama i yEtE kan xa na mu i laxi karamOxO xa masen gni ra naxan findixi nOndi yati ra naxan lan ma i xa bira a fOxOra ala ko i xa lu Ala nun adamadie tagi, na gaxui nan a ra. Na kui, mixi xa ma gnErE fama nE masarade e na sigafe e xa kolon gni gbEtE sOtOde.

Danxaniyatwe birin, hali e ngaxakerenyie mu na rabama, e lanma e xa Ala xa masenyi xaran, e xa e xa dunipeigiri raba a xa yaamarie rabatufe ra. Xa e mu na raba, a mu buma e xa danxaniyatwe pama birin birama danxaniyatwe pama mooli nan foxo ra naxan misaalixi Asi danxaniyatwe pama solofere ra:

1. DiinE keren fan alo boore.

2. Wo xa danxaniya han a raḡonyi.

3. KOntOfili dondoroti nOndi ma.

4. A lan ma a xa tin a ra nOndi ra naxan birin xaranxi a nun a waxOn gni xurun fe fenfe ra.

5. Eglis naxan mu sese rabama.

6. Wo xa fEnyie fen ala xa wali ra.

7. Eglisie mixie tagi.

Kitaabui kolon gni banxi xungbe

Randolph Dunn, mangE - Roberto Santiago, Dean
thebiblewayonline.com

SariyE singe - Ala xa masen gni
Fe birin faxi be di? Adama
naxan nu na Ala ra
Ala xa Mixi Sugandixi - Ala
xa gundoe Ala xa fe ra
KelifE duniE ma han faxE - mixi
faxaxie bara e yEtE ratanga
Injiili xa masenyie

SariyE 2 - Ala xa Mixi Sugandixi xui suxufe

Waxati beenun Ala xa Mixi Sugandixi xa fa

Ala xa Mixi Sugandixi waxati dunia ma Ala xa Mixi

Sugandixi dangi xanbi waxati

Waxati dOnxE duniE ma, waxati

naxan lanma a xa tongo

KelifE faxE ma wuri magalanbuxi ma sigafe
ra baloe ma dignE xa fe ma

Ala xa Mixi Sugandixi xa xunxa ye xoxra

SariyE 3 - DuniE nEnE Ala xa Mixi Sugandixi kui

Mangeya naxan mu daaxi mixi belexE ra,
walikee naxee na mangeya kui

Ala xa Mixi Sugandixi xa sariyE singe, ginE

futixie a nun mixi gbEtee naxee hayi na xignE

xignE ma

Dunija ratangaxi

Misery xa taruxu

Masenyi naxan fatanxi yi bataaxee ra,

wo xa Ala batu xaxili nun nɔndi ra

Kitaabui xaran mixie bE

Kitaabui naxan masenxi

Kitaabui xungbe

misalie nun misalie

SariyE 4 - xunmasafe Ala xa Mixi Sugandixi kui

Isa Nasaretika

Ala xa Mixi Sugandixi xa duniE

Wo xa wo maso Ala xa Mixi Sugandixi ra

Fe kobi naxan fatanxi xOnE ra

Fate, nii, xaxili - e siga minden wo faxa tEmui? Futi
nun futi kanafe

Ala xa malabui lɔxɔE

Daali beenun Genesis xa Daali
Eburu

SariyE 5 - sEmBE sofe Ala xa Mixi Sugandixi kui

SariyE kelifE wuri magalanbuxi ma

Ala xa banxi ti fe maxOrin gni

xungbe naxan maxOrin xi wo bore

bE Ala xa Mixi Sugandixi kui DuniE

xungbe ra

Laayidi naxan tongoxi yi waxati a nun abadan mixi yatie

findixi mixi nan na naxee Ala ratinmema

DuniE masen gni fangni

SariyE 6 - Kitaabui xaranma findife

Dimi, misali, a nun namijɔnɔnmee Ala

Xaxili Seniyenxi

Daniyeli

Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa

masenyi Kitaabui xa dundui

Xaran gni nun walie kelifE AD 100 han AD 1500 Reform

xa na mu Restore

Kitaabui malanfe nun a madangima

To diinE xa walie - sEbEli xa na mu a ra sariyE?

Isa bɔnsɔE xa taruxui - Tawureta Munsa

International Bible Knowledge Institute na xui gbEtE nan mathe**thebiblewayonline.com**.